

Slöjdens möjligheter och utmaningar

Kartläggning av tillvalsslöjdens utbud i finlandssvenska grundskolor

Ville Borgmästars & Benjamin Kroksjö
Magisteravhandling i slöjdpedagogik
Fakulteten för pedagogik och
välfärdsstudier
Åbo Akademi
2019

Abstrakt

Författare Ville Borgmästars & Benjamin Kroksjö	Årtal 2019
Arbetets titel Slöjdens möjligheter och utmaningar. Kartläggning av tillvalsslöjdens utbud i finlandssvenska grundskolor	
Opublicerad magisteravhandling i slöjdpedagogik Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier.	Sidantal 82
<p>Den nya läroplanen för grundläggande utbildningen trädde ikraft 2016 och genom den betonades ännu starkare än tidigare teknisk slöjd och textilslöjd till att bli ett mångmateriellt ämne under namnet slöjd. Frågan om ifall slöjden nu skulle bli ett ämne där en lärare ska kunna båda slöjdarterna eller ifall det skulle resultera i mindre jobb för slöjdlärare diskuterades under ett INNOKOMP tillfälle. Kan detta leda till att kommunerna och städerna nu kan börja spara genom att ha en lärare inom båda slöjdarterna? Avhandlingen fick sin början från denna diskussion, när vi senare började fundera på vår egen framtid som slöjdlärare. Vi funderade över vad detta skulle betyda för oss som nyutexaminerade slöjdlärare och för de som redan finns ute på fältet. Vi bestämde oss därför för att undersöka saken närmare.</p> <p>Syftet för studien är att kartlägga tillvalsslöjden i Svenskfinland, vilka kurser som erbjuds, hurudana material och vilka metoder som används inom undervisningen. Genom att undersöka lärarnas syn på möjligheter och utmaningar kommer även den aspekten att beaktas. Utgående från detta syfte har följande två forskningsfrågor formulerats:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Hur ser tillvalsslöjdens upplägg ut i finlandssvenska grundskolor?2. Vilka möjligheter och utmaningar ser slöjdlärare med tillvalsslöjd? <p>För att få svar på dessa forskningsfrågor gjordes en studie av lokala läroplaner och en webbenkät skickades ut till slöjdlärare i Svenskfinland. I enkäten deltog 20 skolor och 22 lärare. Som analysmetod används textanalys av lokala läroplaner och enkätundersökning som datainsamlingsmetod.</p> <p>Resultaten antyder att slöjden fortfarande erbjuds i hög grad som teknisk slöjd och textilslöjd. Eleverna erbjuds ofta att arbeta inom de båda slöjdarterna vid behov och inom olika projekt. Ungefär 50% av skolorna jobbar ämnesöverskridande inom tillvalsslöjden. De faktorer som lärare tror påverkar elevernas val av slöjd som tillval, är elevens eget intresse, slöjdens upplägg, känslan av att kunna slappna av, kompisar och läraren. Slöjden är fortsättningsvis ett ämne som är mycket brett och den blir hela tiden bredare. Slöjden innehåller både gamla tekniker så som täljning och stickning, men även nya tekniker som 3D-printing och CNC bearbetning.</p>	

Sökord

Slöjd, käsityö, sloyd, slöjdpedagogik, tillvalsslöjd, tillval, valinnainen käsityö, valinnainen, teknisk slöjd, textilslöjd, tekstiilityö, tekninen käsityö,

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund och problemområde	1
1.2	Syfte och forskningsfrågor	2
1.3	Tidigare forskning	3
1.4	Avhandlingens upplägg	4
2	Vägen till lokal läroplan om tillvalsslöjd	7
2.1	Samhällets inverkan på läroplanen	7
2.2	Läroplansnivåer	10
2.3	Tillvalsslöjd från 1970 till 2004	13
2.3.1	Grundskolans läroplan 1970	14
2.3.2	Grundskolans läroplan 1985	14
2.3.3	Grundskolans läroplan 1994	15
2.3.4	Grundskolans läroplan 2004	16
2.4	Grundskolans läroplan 2014	17
2.4.1	Tillvalsslöjdens utformning	17
2.4.2	Nya läroplanens möjligheter	19
2.4.3	Valfria studier inom konst och färdighetsämnen	20
2.5	Uppgörandet av den lokala läroplanen	21
3	Tillvalsslöjdens verksamhetsrondell	24
3.1	Slöjdverksamhet inom tillval	24
3.2	Helhetsskapande undervisning	27
3.3	Lärarsamarbete	30
3.4	Elevens val	31
4	Metod	35
4.1	Precisering av forskningsfrågorna och syfte	35
4.2	Val av datainsamlingsmetod	36
4.3	Analys och tolkning	37
4.4	Enkätens utformning och innehåll	38
5	Resultatredovisning	40
5.1	Tillvalsslöjd i Svenskfinland utifrån de lokala läroplanerna	40
5.2	Tillvalsslöjd i finlandssvenska grundskolor	41
5.3	Slöjdlärares utmaningar och möjligheter med tillvalsslöjd	46
6	Diskussion	58
6.1	Tillvalsslöjd enligt de lokala läroplanerna	58
6.2	Tillvalsslöjd i Svenskfinland	60
6.3	Utmaningar och möjligheter med ordnandet av tillvalsslöjd	63
6.4	Reliabilitet, validitet och etik	65
6.5	Förslag till fortsatt forskning	66
	Bilagor	71

Figurer

Figur 1: Skolsløjdens utveckling.....	9
Figur 2: Flödesschema för ramfaktorteorin.....	11
Figur 3: Yttre faktorer som påverkar elevens slöjdprocess.....	16
Figur 4: Slöjdverksamhetsrondellen.....	24
Figur 5: Varianter av slöjdprocessen.....	26
Figur 6: Sløjdens fyrfält.....	28
Figur 7: Sammanfattning av tillvalslöjden i Svenskfinland.....	62

Tabeller

<i>Tabell 1:</i> Lokala läroplanernas innehåll gällande tillvalsslöjden.....	41
<i>Tabell 2:</i> Tillvalskurser som erbjuds i finlandssvenska skolor.....	42
<i>Tabell 3:</i> Material och tekniker inom tillvalsslöjden i Svenskfinland.....	43
<i>Tabell 4:</i> Lärarnas samarbete inom slöjdarterna.....	44
<i>Tabell 5:</i> Slöjdlärare som jobbar ämnesöverskridande inom tillvalslöjden.....	44
<i>Tabell 6:</i> Utmaningar lärarna ser med arrangemanget kring tillvalsslöjd.....	46
<i>Tabell 7:</i> Möjligheter lärarna ser med arrangemanget kring tillvalsslöjd.....	48
<i>Tabell 8:</i> Faktorer som lärare tror påverkar elevernas val av tillvalsslöjd.....	49
<i>Tabell 9:</i> Faktorer som påverkar att elever inte väljer tillvalsslöjd.....	52
<i>Tabell 10:</i> Har skolorna svårt att få elever att välja tillvalsslöjd.....	53
<i>Tabell 11:</i> Lärarnas svar på varför eleverna väljer tillvalsslöjd.....	54
<i>Tabell 12:</i> Åtgärder som vidtagits vid skolor som har svårt att få elever att välja tillvalsslöjd.....	55
<i>Tabell 13:</i> Hur vidareutbildning har tagits i beaktande inom tillvalsslöjden.....	57

Bilagor

<i>Bilaga 1:</i> Följebrev till enkät.....	71
<i>Bilaga 2:</i> Enkät gällande kartläggning av tillvalsslöjden i Svenskfinland.....	72
<i>Bilaga 3:</i> Ansökan om forskningstillstånd i Esbo stad.....	76

1 Inledning

1.1 Bakgrund och problemområde

Bakgrunden till arbetet är förändringen av läroplansgrunderna som trädde i kraft år 2016 och den riktning som förändringen av slöjdämnet tagit. Slöjdämnet har under en längre tid förändrats från att bestå av textilslöjd och teknisk slöjd (Kommittébetänkande, 1970, s. 313) till att bli ett ämne som ska innehålla båda slöjdarterna (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 159). Det är nu upp till skolorna att bestämma över hur de ordnar slöjdundervisningen av de båda tidigare slöjdarterna, textilslöjd och teknisk slöjd. Slöjdämnet som idag undervisas, är ett brett ämne som innehåller allt från sömnad och täljning till programmering och 3D-Printning. Tillvalsslöjdens karaktär kan i och med förändringen av läroplansgrunderna ha ändrat karaktär i en del skolor, medan en del skolor har valt att följa den gamla indelningen av ämnet. Vårt intresse av området ligger till viss del i oron över, om vi i framtiden förväntas lära ut slöjd som innefattar textilslöjd. Detta oroar oss med tanke på att textilslöjden inte ingått i vår utbildning, utan vi har erhållit fördjupade kunskaper i teknisk slöjd. Hur kommer alltså de framtida slöjdtjänsterna att se ut? I nuläget har skolorna två slöjdlärare och ämnet undervisas tillsammans av dessa.

Vårt arbete med tillvalsslöjd fick sin början efter en diskussion inom projektet INNOKOMP som fokuserar på utveckling av slöjdundervisningen. INNOKOMP projektet har som uppgift att uppdatera verksamhetsmodellerna i slöjdundervisning. Projektet koordineras av ämneslärarutbildningen i slöjd vid Åbo Universitet, Raumo campus. Projektet utförs i samarbete med Åbo Akademi, Östra Finlands universitet och Helsingfors universitet. Målsättningen för projektet är att utveckla undervisningen och lärarutbildningen, så att den lärandes innovationskompetens utvecklas i högre grad i framtiden. Centrala delar i projektet utgörs av mångmaterialitet och digital modellering. INNOKOMP projektet eftersträvar att utveckla pedagogiska verksamhetsmodeller, som stärker jämlikhet och beaktar olika lärandetyper. Projektet har även som avsikt att ge yrkesverksamma lärare redskap som kan användas när de vill förnya sin undervisning och utveckla samläraryrket bland lärarna. (INNOKOMP, 2018)

Problemområdet är att slöjdlärartjänster lediganslås för lärare som ska undervisa slöjd, alltså både teknisk och textilslöjd. Förändringen kan argumenteras som både positiv och negativ, men faktum kvarstår att lärarutbildningen fram till 2019 i Svenskfinland utbildar lärare i antingen teknisk slöjd eller textilslöjd. Om den tekniska slöjden och textilslöjden ska gå samman till ett ämne behöver vi lärare också få utbildning och fortbildning i båda slöjdarterna. Än så länge är dock avsikten att ämnet undervisas av två lärare som är specialister på varsin ”traditionell” del av slöjden. Det vill säga inom teknisk slöjd och textilslöjd. Kommunerna och städerna har dock rätt att erbjuda tjänster som de själva anser att det finns behov av.

Ett annat problemområde som oroar är ifall slöjden erbjuds som ett ämne. Kan då staten, städerna eller kommunerna komma fram till att de kan spara in på lärarresurser, ifall man klarar sig med en lärare inom slöjdundervisningen. Detta kan i så fall leda till att veckotimmarna minskar i framtiden. Det finns en oro för att intresset för ämnet slöjd minskar hos eleverna ifall slöjden erbjuds som ett ämne där eleverna inte själva får välja vilka material, metoder eller områden de får jobba med. Rättilä (2018) har intervjuat tekniska slöjdläraren Mika Korhonen där han lyfter fram hur den nya läroplanen har försämrat elevernas kunskaper inom den tekniska slöjden på grund av att eleverna nu har mera textilslöjd. Korhonen menar även att detta direkt påverkar samhället, eftersom det är svårt att hitta duglig arbetskraft till industrierna. Problemområdet reflekteras ute i samhället där slöjdlärare funderar över utvecklingen av slöjden som läroämne.

En tredje aspekt av problemområdet är att vi i dagsläget inte vet hur tillvalsslöjden erbjuds åt eleverna och hur slöjdlärarna har tolkat den nya läroplanen. Följer lärarna den nya läroplanen där slöjden är ett mångmateriellt ämne, eller har de valt att tolka LP 2016 så att de fortsätter med slöjden som två skilda områden, dvs textilslöjd och teknisk slöjd? Vi vet inte heller ifall intresset har minskat för tillvalsslöjden ifall skolorna har valt att erbjuda slöjden som ett mångmateriellt ämne. Ifall detta har hänt, vilka åtgärder borde man ta till, samt varför har det blivit på detta sättet? Det sista vi vill är att slöjden ska bli ett oattraktivt ämne hos eleverna.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Studiens syfte är att kartlägga hur skolorna i Svenskfinland ordnar tillvalsslöjd, hur lärarna har tolkat LP 2016 och varför de valt att utforma tillvalsslöjden så som de gjort.

Vi kommer även att ta reda på vilka möjligheter och utmaningar slöjdlärarna ser med tillvalsslöjden. De lokala läroplanerna kommer att undersökas för att få en helhetsbild av vad som tas upp i tillvalsslöjden i Svenskfinland. Vi kommer även att göra en enkätundersökning som vi skickar ut åt alla finlandssvenska grundskolor som har slöjdundervisning i årskurserna sju till nio för att få reda på hur slöjdlärarna valt att utforma tillvalsslöjden.

Utifrån detta syfte har följande forskningsfrågor framtagits:

1. Hur ser tillvalsslöjdens upplägg ut i finlandssvenska grundskolor?
2. Vilka möjligheter och utmaningar ser slöjdlärare med tillvalsslöjd?

Genom de lokala läroplanerna och webenkäten, se bilaga 2, förväntar vi oss få svar på dessa två forskningsfrågor. Tanken med denna studie är att kartlägga på vilket sätt tillvalsslöjden erbjuds åt eleverna, samt vad som visar sig vara en attraktiv slöjdform i Svenskfinland.

Enligt läroplanen för den grundläggande utbildningen 2016, är syftet med de valfria ämnena att fördjupa och bredda elevens kunskaper enligt elevens egna val. Antalet årsveckotimmar för de valfria ämnena i årskurs 1–9 är minst nio. Utbildningsanordnaren har rätt att erbjuda ämnen eller ämneshelheter som består av flera läroämnen. Tillvalsslöjden erbjuds oftast som två årsveckotimmar på åttan och tre årsveckotimmar på nian. LP 2016 tar upp att undervisningen inom slöjd i årskurserna 7–9 ska fostra etiska, medvetna och delaktiga samt kunniga och företagsamma medborgare, som värdesätter sina slöjdfärdigheter, kan uttrycka sig genom slöjd och har vilja att värna om och utveckla slöjdkulturen.

1.3 Tidigare forskning

Det finns en del tidigare forskning kring tillvalsslöjd men med fokus på andra områden. Swanljung (2018) undersökte i sin magisteravhandling vilka faktorer som påverkar elevernas val. Swanljung tar upp individrelaterade aspekter, skolrelaterade aspekter samt familje- och samhällsrelaterade aspekter. Hon tar även upp tonåringarnas val ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv.

Virtanen (2017) har skrivit en magisteravhandling med rubriken *Valinnainen käsityöoppilaan oma valinta*. Virtanen undersökte vilka faktorer som styr elevernas val av

tillvalsslöjd i högstadiet. Hon lyfter fram vilken typ av tillvalsslöjd eleverna är intresserade av, vad eleverna anser att de får ut av tillvalslöjden och hurudant inflytande eleverna vill ha inom tillvalslöjden. Virtanens resultat var att pojkarna valde traditionellt manliga områden såsom, kodning, mekanik, elektronik, teknologi och motorteknologi. Flickorna valde mera mångsidigt, men med stor tyngd på textilslöjd. Flickorna valde även områden som 3D-printning och tekniska slöjdens område. Virtanens avhandling tar upp slöjden ur elevernas perspektiv.

Kimpimäki (2014) har undersökt föräldrarnas åsikter om slöjd som tillvalsämne i högstadiet. Kimpimäki undersöker hur föräldrarna motiverar när barnet tänker välja slöjd, hur föräldrarna motiverar när barnet möjligtvis väljer slöjd och hur föräldrarna motiverar om barnet inte väljer slöjd som ett valfritt ämne. Resultatet av undersökningen visade att föräldrarna ser barnens val utgående från barnens perspektiv. Föräldrarnas kommentarer var att barnen inte väljer slöjd på grund av bristande intresse, för att barnen slöjdar utanför skolan och att barnen prioriterar andra ämnen som de anser vara viktigare. Kimpimäkis avhandling ger en inblick i tillvalsslöjd från ett mera samhällsligt perspektiv ur föräldrarnas synvinkel.

1.4 Avhandlingens upplägg

Avhandlingen är upplagd så att den ska behandla och utgå från problemområdet. Eftersom vi kartlägger tillvalsslöjden utifrån de lokala läroplanerna och med stöd av lärarnas enkätsvar har vi i kapitel 2 behandlat ramfaktorerna för slöjden och läroplansgrunderna för att klargöra varför slöjdens läroplan ser ut som den gör. Vidare i kapitel 3 behandlar vi hur slöjdundervisningen kan se ut inom tillvalsslöjden för att klargöra undervisningens begränsningar och möjligheter och för att kunna behandla undersökningens resultat på ett ändamålsenligt sätt. Slutligen inom teoridelen behandlar vi faktorer som enligt forskning påverkar eleven då hen ska välja tillvalsämne för att kunna behandla resultatet av lärarnas tankar kring utmaningar och möjligheter med ordnandet av tillvalsslöjd i skolorna i Svenskfinland. I kapitel 4 redogör vi för vilka undersökningsmetoder vi använt oss av och fortsätter i kapitel 5 och 6 med resultatredovisning och resultatdiskussion för att tydliggöra vad vi kommit fram till och vad resultatet innebär.

Eftersom vi gör en kartläggning har vi valt att se avhandlingen som en vägkarta över slöjden i Svenskfinland. Vi beskriver därför kapitel 2 som vägen till lokal läroplan om

tillvalsslöjd och kapitel 3 som tillvalsslöjdens verksamhetsrondell. Metaforen uppstod under arbetet med avhandlingen för att konkretisera de olika områdena och vad de delarna i avhandlingen ska beskriva.

Inledningsvis i kapitel 2 beskrivs den process som leder till den lokala läroplanen om tillvalsslöjd. Det är utifrån det finska samhällets värderingar som läroplanens innehåll uppgörs. Vi beskriver först hur en del av de värderingar som kan ses som en förändring i den senaste läroplanen, har kommit till utifrån samhällets värderingar. Ramfaktorteorin för hur processen med läroplansarbetet ser ut, beskrivs för att visa hur samhällets värderingar steg för steg bearbetas till den lokala läroplanen om tillvalsslöjd och vidare till den utförda undervisningen. Ramfaktorteorin är också ett hjälpmedel för att analysera resultatet av elevens lärande ur utbildningsverksamhetens synvinkel. Ramfaktorteorin fungerar således här som ett tvåvägsverktyg, för att se hur den lokala läroplanen uppstår och för att analysera vilka ramfaktorer som har påverkat resultatet av elevens inläring.

Vidare presenteras läroplansgrunderna ur ett historiskt perspektiv och den nuvarande läroplanen. Detta för att beskriva de krav läroplanen ställer på läraren, som ordnar tillvalsslöjd och för att se om tidigare läroplaner påverkat hur tillvalsslöjden i de finlandssvenska skolorna ordnas idag. Vidare beskrivs läroplanens anvisningar för tillvalsslöjdens utförande och hur den lokala läroplanen ska uppgöras. Vi behandlar läroplanens krav på hur tillvalsslöjden ska ordnas och hur den lokala läroplanen ska uppgöras och vad den ska innehålla för att kunna planera utförandet av vår undersökning.

I kapitel 3 behandlar vi slöjdverksamheten inom tillvalsslöjd och beskriver hur slöjdverksamhetens ramar för undervisningen av tillvalsslöjd ser ut. Vidare beskriver vi lärarens arbete med elevens slöjdande i centrum och de pedagogiska verktyg som läraren kan ha till förfogande, samt andra faktorer som påverkar undervisningens utformning. Vidare beskrivs det val eleven gör när hen ska välja tillvalskurser inom den grundläggande utbildningen och vilka faktorer som påverkar elevens val. De faktorer som vi behandlar är både allmänna för alla ämnen och specifika faktorer som påverkar valet av slöjd som tillval, både i positiv och negativ bemärkelse. Här beskrivs också slöjdlärarens möjligheter, utmaningar och eventuella skyldigheter med att synliggöra slöjdens innehåll för eleverna och för hur slöjdläraren kan locka elever att välja slöjd som tillvalsämne.

Kapitel 4 redogör för vilka metoder vi använt oss av i undersökningen och val av datainsamlingsmetod. Där preciseras även forskningsfrågorna och undersökningens syfte. Vi beskriver där även hur vi analyserat och tolkat resultatet som framställs i kapitel 5. Resultatredovisningen är uppdelad i tre avsnitt för att synliggöra resultatet utifrån undersökningsmetod och forskningsfrågor, så att analysen av de lokala läroplanerna redovisar skilt och enkätundersökningen redovisas utifrån våra forskningsfrågor. I kapitel 6 diskuterar vi resultatet samt ger förslag på fortsatt forskning.

Arbetsfördelningen mellan skribenterna har fungerat så, att skribenterna samarbetat med innehållet inom alla delar i avhandlingen och gemensamt dragit upp riktlinjer för vad som ska ingå och vad som bör behandlas var. Skribenterna har gemensamt behandlat resultatet och varit lika delaktiga inom resultatdiskussionen. För att underlätta arbetet har skribenterna sammanställt de olika kapitlen enskilt, men befunnit sig på samma plats under arbetets gång för att kunna diskutera det material som bearbetats. Skribenterna har därför haft full insyn i den andras arbete och också läst, rättat och korrigerat den andras sammanställning av innehållet i alla kapitel. Därför kan det argumenteras att båda skribenterna har gjort allt arbete gemensamt och har lika stor del i alla delar av avhandlingen.

2 Vägen till lokal läroplan om tillvalsslöjd

Här behandlas vägen till den lokala läroplanen om tillvalsslöjd. Kapitlet startar på den del av vägen där alla medborgare rör sig ibland, nämligen slöjdsamhällets väg. Efter det viks det av på ramfaktorvägen som belyser hur samhällets värderingar blir till mål och innehåll i läroplansgrunderna. Efteråt behandlas läroplansgrundernas anvisningar om hur slöjdämnet ska ordnas, samtidigt som vi ser på hur äldre läroplaner sett ut, för att kunna jämföra dessa med hur skolorna idag ordnar tillvalsslöjd. Till sist bär det av mot tillvalsslöjden och uppgörandet av den lokala läroplanen för tillvalsslöjd.

2.1 Samhällets inverkan på läroplanen

Hartvik (2013) menar att slöjden finns i samhället som både fri verksamhet och som en verksamhet som existerar i utbildningssammanhang. Slöjdverksamheten utanför utbildningen är något annorlunda än slöjd i utbildningssammanhang. I ett samhälle där människor har möjlighet till utbildning och inkomst och därigenom en större del fritid kan slöjd ofta vara en meningsfull fritidssysselsättning och också någon form av terapi. (Nygren-Landgårds, 2003, s. 20.)

Suojanen (1999) skriver att samhället kännetecknas av en snabb teknologisk utveckling. Utvecklingen kan argumenteras ha ökat snarare än avstannat sedan dess. Utvecklingen ställer nya krav på medborgare och alla förutsätts vara teknologiskt läskunniga (Suojanen 1999, s. 80.) För slöjdverksamheten har utvecklingen också betytt nya teknologiska möjligheter. Det är nu möjligt för hobbyslöjdare att köpa egna informationstekniska hjälpmedel som exempelvis 3D-printrar. De nya möjligheterna för slöjduitövare är många, vilket i sin tur påverkar utbildningen och innehållet i slöjdundervisningen eftersom den, enligt läroplansgrunderna (2014), ska ge eleverna möjlighet att tillämpa kunskaperna och färdigheterna i vardagen. Den teknologiska utvecklingen kan speciellt påverka tillvalsslöjdens innehåll, eftersom eleverna som väljer tillvalsslöjd kan argumenteras göra det av intresse för slöjd.

Även om nya tekniska hjälpmedel intresserar hobbyslöjdare, lever den traditionella slöjden ännu kvar. Handgjorda slöjdprodukter uppskattas av konsumenter. Priset på handgjorda produkter är högre, men ur ett kulturellt perspektiv är de uppskattade och de

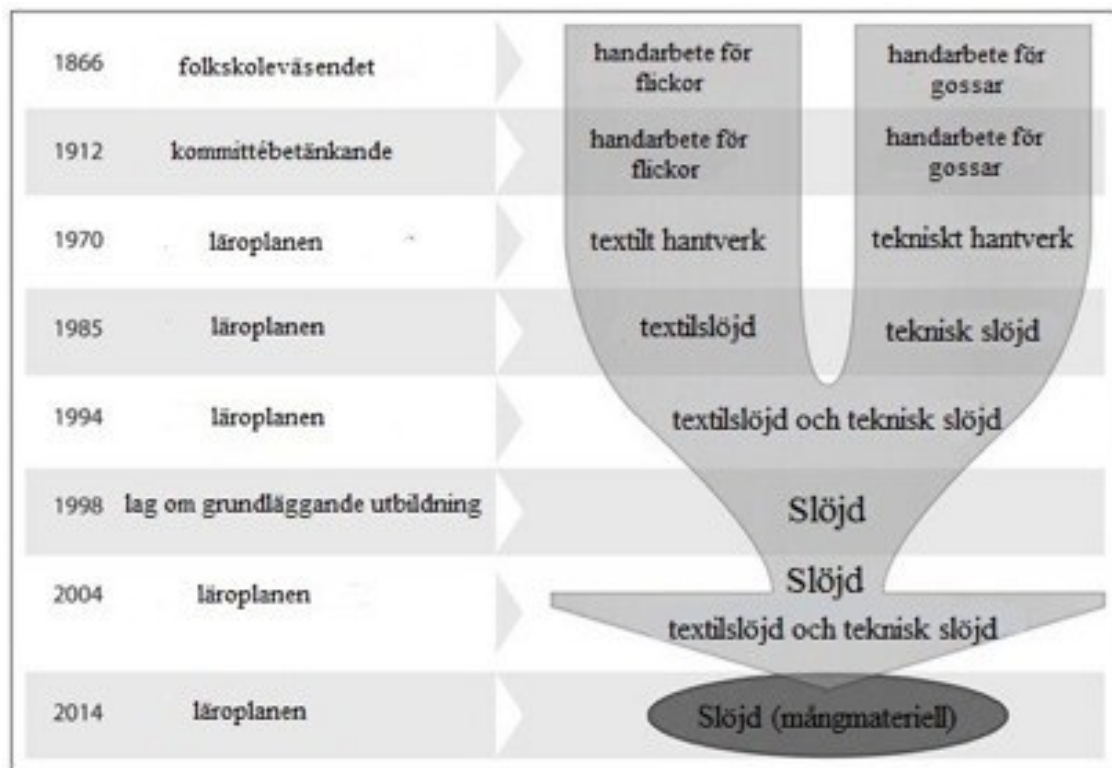
tilltalar konsumenter som fäster vikt vid hållbar utveckling. Handgjorda produkter är en del av den finländska kulturen och det finländska yrkeskunnandet. (Anttila, 2003, s. 3.)

Enligt Nygren-Landgårds (2003) kan man utifrån ett historiskt perspektiv se, att skolslöjden haft olika position i utbildningssystemet beroende på samhällsutvecklingen och vilka krav samhällsförändringen ställt på utbildning och undervisning. I slutet av 1800-talet hade Uno Cygnaeus stort inflytande över pedagogiken och skolutvecklingen i Finland. Cygnaeus var övertygad om att slöjden skulle ha en plats i den finländska skolan. Han ansåg att handens och huvudets samarbete, fostran till god karaktär, fostran till sinne för form och estetik, främjandet av sociala funktioner och hygieniska aspekter, formell och materiell fostran i relation till samhällsfunktionerna och slöjden som stöd för andra läroämnen var viktiga aspekter som slöjden kunde bidra med i utbildningen. (Nygren-Landgårds, 2003.)

Skolslöjdens karaktär har genom tiderna förändrats och utvecklats till att bli det ämne som det idag är i den finländska grundläggande utbildningen. Historien har satt sin prägel på slöjdkulturen och den har också påverkat utvecklingen av skolslöjdens verksamhet. Före slöjden blev till den slöjd som finns idag 2019, var slöjdande något som befolkningen utövade för att klara vardagen. Man tillverkade till exempel egna kläder och verktyg. Enligt Autio & Soobik (2012) var Finland det första landet som gjorde slöjden till ett ämne i grundskolan. Slöjden framskred på samma gång som samhället utvecklades och slöjden blev ett gemensamt läroämne för flickor och pojkar. Detta för att lära sig klara av det vardagliga livet.

Samhällsutvecklingen har medfört större förändringar för slöjdundervisningen än bara utveckling av undervisningsmetoderna. Slöjdämnet har funnits med i den finländska utbildningen allt sedan folkskolans början på 1860-talet (Hartvik, 2013, s. 1). Då delades slöjden upp i handarbete för flickor och handarbete för gossar. Också efter slöjdkommitténs utlåtande 1912 delades slöjden in på samma sätt. På grund av slöjdens långa tradition i den finländska utbildningen, kan vi ännu idag se spåren av könsindelning i skolslöjden. Könsindelningen har sina rötter i kulturella och sociala sammanhang. Textilslöjden har setts som kvinnors och flickors slöjdämne medan de hårda materialen har hört till pojkarnas slöjd. (Lepistö & Lindfors, 2015, s. 5.)

Utifrån Lepistö & Lindfors (2015) modell över utvecklingen av slöjdämnet från könsbaserad slöjd till ett könsneutralt, mångmateriellt slöjdämne kan vi se hur dagens slöjdämne utformats.



Figur 1: Skolsløjdens utveckling (Lepistö & Lindfors, 2015). (Egen översättning till svenska)

I och med grundskolans införande 1970 blev sløjden indelad i textilt hantverk och tekniskt hantverk. Det blev då möjligt att inte längre ha könsindelad sløjdundervisning, men i praktiken betydde det att flickor hade textilslöjd och pojkar teknisk sløjjd samt att eleverna tog del av den andra sløjddarten under en kortare tid. Det blev då också möjligt för elever att välja den andra sløjddarten. (Kommittébetänkande, 1970). Läroplanen (1985) använder begreppen textilslöjd och teknisk sløjjd och därigenom utvecklas begreppen ytterligare, men könsindelningen finns kvar. Införandet av läroplanen (1994) betydde en viktig förändring av sløjddämnet, eftersom könsindelningen inte längre fanns med i styrdokumentet. Enligt läroplanen (2014) är sløjjd ett ämne med betoning på mångmaterialitet.

De traditionella strukturerna av lärmiljöer och lärarutbildningen har påverkat sløjddämnets könsindelning också efter att flick- och pojksløjden blev textilslöjd och teknisk sløjjd. I många skolor kan textilslöjd och teknisk sløjjd fortfarande ha en tydlig uppdelning,

eftersom slöjdarterna kräver olika utrymmen. Även inom lärarutbildningen väljer studerande vilken slöjdart de vill specialisera sig i, men de har också möjlighet att studera båda slöjdarterna (Porko-Hudd & Åbacka, 2011.) Som konstaterats är slöjddämnet i konstant utveckling utifrån samhällets värderingar.

Sammanslagningen av slöjdarterna till ett gemensamt ämne har inte skett friktionsfritt, skriver Porko-Hudd & Åbacka (2011. s. 75.) De argumenterar att det kan vara svårt att välja ett gemensamt innehåll från två skilda läroämnena som delvis har egna vetenskapsområden och ämnesteknologiska utvecklingshistoria. I praktiken har man valt att till viss del ignorera olikheterna inom slöjdvetenskapen och slöjdpedagogiken, och istället fokuserat på likheterna, att genom en slöjdprocess formge och skapa slöjdprodukter. Porko-Hudd & Åbacka (2011) argumenterar för att det inom slöjdundervisningen fortsättningsvis behövs skilda lärare inom de båda slöjdarterna eftersom det finns en sådan markant skillnad mellan slöjdarternas kulturhistoriska grund, ämnesteknologiska omfattning, redskap, maskiner, material och utrymmen.

Kraven på ordnandet av det gemensamma slöjddämnet mötte motstånd både av lärare och elever. Enligt Vikström (2008) var det speciellt de elever som deltog i könssegregerad slöjdundervisning som var mest kritiska. De elever som deltog i könsneutral undervisning, med blandgrupper av både pojkar och flickor, förespråkade dock fortsatt gemensam undervisning. På samma kan också lärares inställning till undervisningen variera. Inom tillvalsslöjden, där eleverna har möjlighet att välja slöjdart, kvarstår de traditionella könsstereotypiska mönstren. (Porko-Hudd & Åbacka, 2011, s. 75–76).

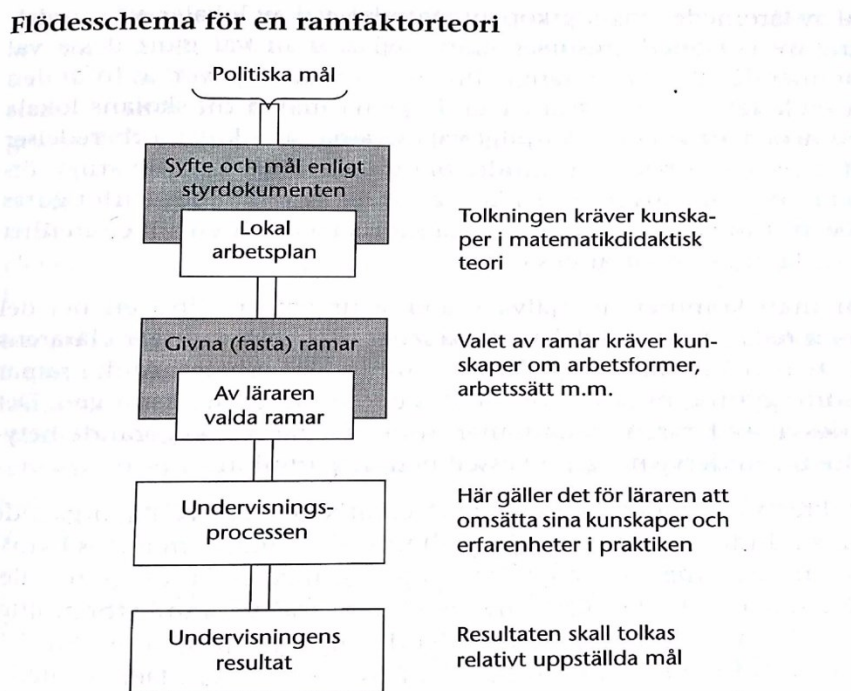
2.2 Läroplansnivåer

Det finns många faktorer som påverkar hur läroämnet ser ut. Lindfors (1991) menar att timtilldelning, gruppstorlekar, fysiska arbetsmiljöer, ekonomiska resurser, skolans läge, samhälle och kultur samt traditioner är faktorer som påverkar undervisningen. Faktorerna kan också beskrivas som elever, lärare, skolkoder, samhället, läroplaner och undervisningsutrymmen. Lindfors (1991) benämner de här ramfaktorerna som ett yttre styrnings- och regleringssystem för slöjdundervisningen.

För att klargöra ramfaktorerna för skolslöjden kan vi ta ramfaktorteorin till hjälp. Ramfaktorteorins ursprung finns i Dahllöfs (1967, 1971) arbete, men har sedan dess

utvecklats. Ramfaktorteori kan visa hur samhällets värderingar påverkar utbildningens utformning.

Löwing (2006) har i sin doktorsavhandling ett flödesschema av ramfaktorer för matematikundervisning, som kan argumenteras vara aktuell även för slöjdundervisningen.



Figur 2: Flödesschema för ramfaktorteori (Löwing, 2006 s.65)

Slöjdundervisningens utformning styrs enligt flödesschemat uppifrån. Politiska mål, det vill säga samhällets mål. Slöjdundervisningen tolkas av sakkunniga som gör upp läroplansgrunderna. Läraren jobbar inom ramarna för läroplanen och väljer egna ramar för hur undervisningen utformas. Undervisningsprocessen sker i klassrummet vilket resulterar i elevernas inläring. Tilläggas kan också läroplanens (2014) krav på att utbildningsanordnaren ska göra upp en lokal läroplan. I den lokala läroplanen fastställs och kompletteras det lokala perspektivet på hur undervisningen exempelvis ska garantera jämlikhet i utbildningen (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 9.)

Nygren-Landgårds (1997) kan konkretisera Löwings (2006) flödesschema ur ett slöjdpedagogiskt synsätt. Hon har hittat fyra typer av slöjdämnet på fyra nivåer i det som kan kallas slöjdpedagogikens flödesschema här i jämförelse med Löwing (2006). De fyra nivåerna är lärarutbildarens ämne, lärarstuderandens ämne, lärarens ämne och elevens ämne. De fyra nivåerna kan ses som slöjdpedagogikens sätt att bearbeta politiska mål

inom slöjpedagogikens ramar enligt Löwings (2006) schema. Politiska mål för utbildningen beaktas inom lärarutbildningens ämne, vilket leder till att målen för lärarstuderandens ämne ändras, vilket i sin tur leder till en förändring av lärarens ämne och i sin tur elevens slöjdämne. De här nivåerna beaktar både pedagogiken och slöjdvetenskapen på alla nivåer. Till exempel använder sig slöjdläraren av både pedagogiska och slöjdvetenskapliga principer när undervisningen planeras. (Nygren-landgårds, 1997, s. 52)

Hasselskog (2010) har översatt Goodlads (1979) fem läroplansnivåer som vidare kan komplettera och beskriva Löwings (2006) flödesschema. De fem kategorierna är den ideologiska läroplanen, som kan ses som en politisk beskrivning av den ideala skolan. Den formella skolan, som är den officiella läroplanen, utgör en kompromiss mellan den ideala skolan och verkställandet av undervisningen. Den uppfattade läroplanen är den tredje nivån och beskriver hur läraren uppfattar läroplanen, vilket är den tredje nivån också i Löwings (2006) flödesschema. Den genomförda läroplanen kan argumenteras höra ihop med undervisningsprocessen och själva undervisningen. Den sista nivån i Goodlads (1979) läroplansteori är den upplevda läroplanen som kan syfta på undervisningens resultat i Löwings (2006) flödesschemat eller elevens upplevelse av undervisningen enligt Hasselskog (2010). Ramfaktorerna för slöjdämnet kan utifrån Goodlads (1979) läroplansteori inte i sig själv beskriva samhällets påverkan på slöjdämnet, utan lärarens arbete, som presenteras i kapitel 3, behöver också beaktas. (Hasselskog, 2010, s. 86–89.)

Enligt Nielsen (2009) står läroplansnivåerna i ett ständigt skiftande förhållande till varandra. Den formella läroplanen är en konkretisering av samhällets värderingar men det är flera faktorer som påverkar om läroplanen blir implementerad i skolan eller inte. En läroplan möter motstånd om den går emot lärarnas uppfattning om vad ämnesinnehållet är eller borde vara. En läroplan beskriver inte verksamheten i skolan, men den är ett formellt dokument som har en inverkan på verksamheten efter att den tolkats av den enskilde läraren. I praktiken sker grundskolans utbildning alltså inte enligt läroplansgrunderna utan enligt hur lärarna och undervisningsanordnaren tolkar och utför undervisningen. (Nielsen, 2009, s. 29).

Läroplanen tolkas och kontexten som den tolkas i har en inverkan på vad som prioriteras. Publicerade forskningstexter om läroplanen både tolkar läroplanen samtidigt som de tolkas av andra. Rektorer och utbildningsanordnare tolkar läroplanen och forskning

skriven om läroplanen, för att sätta ramen för undervisningen. Rektorns tolkning av läroplanen och hans förhållningssätt till de olika ämnena är avgörande för vilka resurser och vilken timfördelning varje ämne ges. Lärarens tolkning av läroplanen är också helt avgörande för att läroplanen ska implementeras i undervisningen. Lärarens tolkning sker i kontext till egen bakgrund och tolkning. Tolkningen påverkas ytterligare av pågående diskussioner samt erfarenheter från den egna undervisningen av elever. Läraren tolkar läroplanen utifrån vad läraren uppfattar som svårt att genomföra i praktiken, vad som kräver mycket tid, vad som upplevs som bortkastad tid, vad som är värdefullt för eleverna och vad läraren har god erfarenhet av. (Nielsen, 2009, s. 30–31).

Enligt Hartvik (2013) är Läroplanen (2014) mer mål- och administrativt styrande än den tidigare läroplanen (1994) eftersom de lokala läroplanerna då inte uppnådde förväntningarna. I slöjdundervisningens upplägg kan också ses en förändring i läroplanens (2014) utformning jämfört med den tidigare läroplanen. Eftersom slöjdämnet förväntas vara *ett* ämne kan tillvalskursernas utformning, som är den här avhandlingens forskningsområde, vara en indikator på hur det lokala läroplansarbetet fungerat.

Enligt Nygren-Landgårds (2003) är samhällsutvecklingen en direkt indikator på utbildningens utformning. Hon konstaterar att utbildningsverksamheten i ett land ofta anses vara en av de viktigaste påverkande faktorerna för samhällsutvecklingen. Samhället har i sin tur möjlighet att styra verksamheten genom olika beslut som fattas om exempelvis jämställdhet i utbildningen. Utifrån hur samhället utvecklats och hur samhället ser ut idag har läroplansgrunderna skapats genom det system som beskrivits inom ramfaktorteorin.

2.3 Tillvalsslöjd från 1970 till 2004

Slöjdundervisningen har genom tiderna varierat, beroende på hur undervisningen definierats eller hur fostringsvärdet utvärderats. Finland övergick till grundskola under 1970-talet. Grundskolans läroplan har utvecklats sedan den första läroplanen (Kommittébetänkande, 1970) men de gamla läroplanerna kan ha satt sina spår i undervisningen. I och med att den nya läroplanen (2016) togs i kraft har det skett en del förändringar i slöjdämnets utformning. Läroplanerna behandlas här för att synliggöra vilka spår som de gamla läroplanerna kan ha lämnat efter sig och som fortsättningsvis finns kvar i dagens undervisning.

2.3.1 Grundskolans läroplan 1970

Enligt grundskolans läroplanskommittés betänkande (1970) bör slöjdundervisningen bland annat utveckla elevens beredskap att använda olika arbetsmaterial, metoder och redskap och kontinuerligt följa utvecklingen på dessa områden. Det var också viktigt att ur individens och samhällets synpunkt se till att eleverna vänjer sig med systematiskt arbete. Detta skulle uppnås bland annat genom att vänja eleven vid uthållighet och noggrannhet i arbetet, samt att fästa uppmärksamhet vid arbetsskyddsfaktorer. Förutom dessa punkter nämns också självständigt och planmässigt arbete, konsumentfostran, kulturtraditioner och grund för fortsatta studier. (Kommittébetänkande, 1970, s. 311)

Tillvalsslöjdens innehåll i Kommittébetänkande (1970) behandlas ingående och skilt för teknisk slöjd och textilslöjd. De tillvalskurser som ska erbjudas inom den tekniska slöjden är träslöjd, metallslöjd samt el- och motorlära. Textilslöjden uppdelas inom tillvalskurserna som beklädnad och hemmets textilier samt textilplanering och fri formgivning. Läroplanen för båda slöjdarterna poängterar elevens valfrihet inom tillvalsslöjd gällande undervisningsstoff inom ramen för ämnesområdet. Alla tillvalsämnen bör erbjudas eleverna 2–3 veckotimmar på årskurs 8 och 9.

Vidare resonerar läroplanen från 1970 att indelningen i pojkslöjd och flickhandarbete inte längre kan betraktas som meningsfull. Kommittén för läroplanen diskuterar olika alternativ för indelning av slöjdarterna och lägger fram flera förslag. Ett förslag är att från och med en bestämd årskurs indela slöjden i teknisk slöjd och textilslöjd där eleverna under en viss tid tar del av den andra artens slöjdundervisning. Ett annat alternativ är att ha endast ett studieprogram med stoff från båda slöjdarterna. (Kommittébetänkande, 1970, s. 312). Tanken om ett gemensamt slöjdamne fanns redan då.

2.3.2 Grundskolans läroplan 1985

I grunderna för grundskolans läroplan från 1985 (Skolstyrelsen, 1985, s. 248) nämns det inledningsvis att slöjdundervisningens mål är att mångsidigt utveckla elevens händighet, planerings- och problemlösningsförmåga samt väcka en positiv attityd till arbete och arbetsteknik. Detta görs i enlighet med elevens ålder, förutsättningar och anlag. Materialsinnet, färgsinnet och formsinnet ska utvecklas hos eleven genom planerings- och övningsuppgifter, med utgångspunkt i naturen, teknologin och miljön. Eleven får också lära sig att arbeta och värdesätta arbetet samtidigt som övningsuppgifter ska

möjliggöra ett mångsidigt utvecklande av elevens personlighet. I undervisningssituationen arbetar eleven både individuellt och i grupp för att öva baskunskaper och färdigheter som är viktiga för fortsatta studier och vid utövande av olika hobbyn. (Skolstyrelsen, 1985, s. 248).

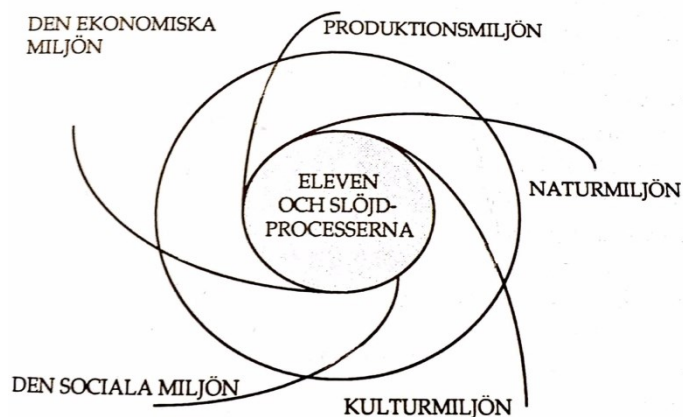
Den tekniska slöjdens tillval skulle innehålla träslöjd, metallslöjd, maskinlära och ellära. Av dessa fick eleverna välja ett av delområdena att fördjupa sig i. Timfördelningen för tillvalsämnen var 2–4 årsveckotimmar på årskurs 8 och 9 (Skolstyrelsen, 1985, s. 34). Om eleven valde fler än 2 årsveckotimmar tillvalsslöjd kunde eleven fördjupa sig i två av ämnesområdena. Textilslöjdens innehåll inom tillvalskurserna skulle enligt läroplanen behandla klädsel och ekipering samt inredning och boende. Inom tillvalskursen klädsel och ekipering skulle beklädnadshelheter förfärdigas. Inom inredning och boende skulle eleverna granska traditionella textilier, textilkonstverk samt bekanta sig med finländsk formgivning och maskinstickning, vävning och tygtrycksmetoder. (Skolstyrelsen, 1985, s. 257–262)

Under målformuleringen nämns också grundskolelagens mål för jämlikhet mellan könen. Det förutsätts att en del av undervisningen ordnas gemensamt för pojkar och flickor, men eftersom det är fråga om nya arrangemang, ges kommunerna möjlighet att besluta sig för avvikande lösningar. (Skolstyrelsen, 1985, s. 248).

2.3.3 Grundskolans läroplan 1994

I grunderna för grundskolans läroplan från 1994 beskrivs slöjden som ett allmänbildande ämne, som utvecklar handens färdigheter och som skall fostra till arbete. Inledningsvis är det uppskattning av arbete och sysselsättning samt etiska, ekologiska, estetiska, och ekonomiska värden som ligger till grund för slöjdundervisningen. (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 106).

Undervisning enligt läroplanen från 1994 ska genomföras i form av projektarbeten kring olika teman som visas i figur 3. Figuren visar eleven och slöjdprocesserna och beskriver hur målformuleringarna för slöjdämnet kan sättas in i projektarbeten kring olika teman. De olika temana är den ekonomiska miljön, produktionsmiljön, naturmiljön, kulturmiljön och den sociala miljön. (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 107).



Figur 3: Yttre faktorer som påverkar elevens slöjdprocess.

Läroplanen från 1994 nämner inte tillvalsslöjd eller dess innehåll utan ger skolorna uppdraget att fastställa hur tillvalen ser ut. Läroplanen nämner endast att tillvalsstudierna kan bestå av tillämpade och fördjupade kurser inom de gemensamma ämnena (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 17). Inom betyg och betygsformulär står det att slöjd, teknisk slöjd och textilslöjd bildar ett gemensamt ämne som bedöms med ett vitsord (Utbildningsstyrelsen, 1994, s. 28). Detta även om innehållet varierat från elev till elev beroende på vilket tillvalsämne eleven valt. Timfördelningen för valfria ämnen kan sammanlagt bestå av högst 20 veckotimmar i högstadiet (Utbildningsstyrelsen, 1994, bilaga 1).

2.3.4 Grundskolans läroplan 2004

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004 uppdelar slöjden enligt årskurs 1–4 och årskurs 5–9. Inledningsvis för årskurserna 5–9 står det att den centrala uppgiften för slöjdundervisningen är att fördjupa och öka elevens färdigheter och kunskaper i slöjd, så att hen självständigare än förr kan välja ändamålsenliga material, arbetssätt och arbetsredskap i slöjdprocessens olika faser. Eleven uppmuntras att planera innovativt och arbeta självständigt och lärs att uppskatta arbete och material av god kvalitet. Elevens samarbetsförmåga övas upp genom gemensamma projekt inom slöjden och med andra läroämnen och med representanter för arbets-, produktions-, och kulturarvet på orten. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 241).

Läroplanen nämner också att undervisningen omfattar ett gemensamt innehåll i slöjd för både pojkar och flickor, som innehåller teknisk slöjd och textilslöjd. Utöver det kan

eleven också ges möjlighet att fördjupa sig i antingen teknisk slöjd eller textilslöjd medan slöjd som tillval inte nämns specifikt. Det obligatoriska timantalet i slöjd i årskurserna 5–9 är minst 7 veckotimmar och för tillvalsämnen ska 13 veckotimmar fördelas (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 302.)

2.4 Grundskolans läroplan 2014

Slöjdämnets uppdrag, enligt läroplansgrunderna för den grundläggande utbildningen 2014, är att lära eleverna behärska en hel slöjdprocess. Slöjd ska från och med 2016 vara ett ämne som ska innefatta verksamhet med olika slags material och tekniker. Eleverna uttrycker sig genom slöjd och formgivning. Eleverna planerar och framställer produkter eller alster gemensamt eller individuellt och utvärderar arbetet. Slöjdundervisning utifrån läroplanen (2014) innebär undersökande, kreativt och experimentellt arbete, där eleverna fördomsfritt väljer olika visuella, materiella och tekniska lösningar och framställningsmetoder. Kreativitet, mångsidighet, självkänsla och tillämpning av kunskaper är egenskaper som poängteras. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 430)

2.4.1 Tillvalsslöjdens utformning

Slöjdens uppdrag i årskurserna 8–9, där slöjdundervisningen bedrivs som tillvalsämne, är att stärka och fortsätta fördjupa elevernas förmåga. Eleverna ska skapa nytt genom sina egna kunskaper, lösa problem samt stärka och fördjupa sådana kunskaper och färdigheter som behövs för att planera, skapa och uttrycka sig genom slöjd. Slöjden ska även direkt utveckla elevernas kunskaper att förstå olika tekniska funktionsprinciper och praktiska problem. I årskurserna 7–9 ska läroämnet slöjd stödja elevernas välbefinnande och livskompetens samt yrkesval och val som gäller arbetslivet. (Utbildningsstyrelsen, 2014, ss. 430-431)

Slöjdinnehållet för årskurs 8–9 är indelat i innehållsområdena innovation, formgivning, prövning, dokumentation och värdering, tillverkning, arbets säkerhet, företagsamt lärande samt medvetenhet och delaktighet. Innehållet anknyter till målen för undervisningen och ska ge eleverna en mångsidig erfarenhet av slöjdområden och slöjdfärdigheter. Slöjdinnehållet ska planeras så att de olika innehållsområdena samspelar med varandra och bildar enhetliga helheter. (Utbildningsstyrelsen, 2014, ss. 431-431)

Som ett exempel av slöjdverksamhetens innehåll enligt läroplansgrunderna (2014) kan innovation och prövning vara i fokus av ett slöjdområde tillsammans med tillverkning och dokumentation. Till skillnad från tidigare läroplaner är slöjdundervisningen från och med 2016 inte indelad i teknisk slöjd och textilslöjd, utan inom det exempel vi tidigare visat kan materialen vara exempelvis metall och tyg, vilket gör att metoderna kan innefatta både svetsning och sömnad.

Inom det centrala innehållsområdet *innovation* ska eleverna vara kreativa och uppfinningsrika, genom att använda sig av slöjdrelaterade begrepp, tecken och symboler. Inom *formgivning* skall eleverna utforska människans sätt att bo, röra sig och klä sig och eleverna ska även motiveras att använda sig av den närliggande miljön för att formge och framställa slöjdprodukter. Med *prövning* menas att eleverna ska pröva sig fram genom att bearbeta, kombinera och behandla material, samt använda sig av traditionella men även nya tekniker. Inom innehållsområdet som benämns *dokumentation* nämns att eleverna skall bekanta sig med möjligheter som olika metoder erbjuder inom produktplaneringen och inom framställningsprocessen. Eleverna skall även dokumentera en hel slöjdprocess med hjälp av informations- och kommunikationsteknik. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 431).

Inom *tillverkning* ska eleverna tillverka olika ekologiska och estetiskt hållbara samt fungerande och välgjorda produkter. Eleverna skall använda sig av maskiner och verktyg som behövs för att tillverka produkter på ett mångsidigt och ändamålsenligt sätt. *Arbets säkerhet* är mycket viktig för eleverna. Eleverna får god kunskap om arbets säkerhet, och de lär sig att kartlägga och bedöma risker som kommer under en slöjdprocess. Eleverna skall lära sig att arbeta på ett tryggt sätt. *Företagsamt lärande* ska komma fram genom att eleverna bekantar sig med företagsamhet och föreningsarbete genom olika presentationer eller studiebesök vid olika företag ute i samhället. Man kopplar även de praktiska färdigheterna man lär sig inom slöjden till deras betydelse ute i arbetslivet. Det sista innehållsområdet som beskrivs i läroplanen för 2014 är *medvetenhet och delaktighet* där eleverna ska undersöka olika betydelser som slöjden har ur ett individ-, samhälls- och miljöperspektiv. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 432)

De centrala innehållsområdena är kopplade till mål för undervisningen. För årskurs 8–9 nämns åtta mål för undervisningen. Dessa alla har ett eller två innehållsområden knutna till sig, vilket vi tidigare nämnt. Förutom målen för undervisningen nämner läroplanen också mål för *lärmiljöer och arbets sätt*, mål för *handledning, differentiering och stöd*

samt mål för *bedömning av elevens lärande*. Inom dessa mål ska eleverna få använda mångsidiga apparater, maskiner, arbetsredskap och miljöer som ska göra det möjligt för eleven att slöjda med olika material och med en ansvarsfull attityd. Arbetssätt som är typiska för både tekniskt arbete och textilarbete ska användas.Handledning och stöd ordnas åt eleverna med tanke på målen för slöjdämnet, för att möjliggöra att eleverna tillägnar sig slöjdfärdigheter och planerings- samt samarbetsförmåga. Undervisningen differentieras utifrån elevernas förutsättningar genom till exempel val av lärmiljö. Bedömningen ska vägleda och sporra eleverna och den ska grunda sig på slöjdprocessen som helhet. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 432)

2.4.2 Nya läroplanens möjligheter

Läroplanerna är alltid uppdaterade enligt samhällssituationen. I uppgörandet av läroplanen från 1970 finns exempelvis inte datorer eller andra informationstekniska verktyg med, medan läroplanen från 2014 tar med flera nya aspekter som har med den tekniska utvecklingen i samhället att göra. Läroplanerna blir alltid formade enligt det behov som finns i samhället. Slöjdinnehållet breddas hela tiden, vilket betyder nya möjligheter och utmaningar för slöjdämnets utveckling. Exempelvis tas det in nya delar som programmering och 3D printande. Nygren-Landgårds (2003) skriver att varje samhälle samt tid har sin egen uppfattning om vad som är viktigt och vilka kunskaper som samhällets framtida individer behöver. Därför varierar även uppfattningen om utbildningssystemets innehåll och uppgift i de olika läroplanerna.

När man jämför hur skolan har tagit i beaktande konkretiserandet av slöjden genom åren kan man se att slöjden har utvecklats att följa samhällets utveckling. I läroplanen från 1970 var det stor fokus på att göra föremål som man hade direkt nytta av i hemmen eller som kom till användning på annat sätt. Den estetiska aspekten prioriterades inte. Läroplanen från år 2014 fokuserar på att eleverna skall jobba tillsammans och få en hel förståelse för slöjdprocessen som helhet, samt att de skall jobba utifrån samhället och närmiljön. Detta för att eleverna ska få en klarare bild av varför de gör något, inte bara att de exempelvis ska lära sig att slipa för slipandets skull. Den ekonomiska aspekten har också vuxit fram genom åren och de senare läroplanerna poängterar vikten av att eleverna lär sig förstå ekonomisk hållbarhet.

2.4.3 Valfria studier inom konst och färdighetsämnena

Målet för tillvalsämnena i grundskolan är att fördjupa lärandet, bredda studierna och förbättra elevens förutsättningar för studier på andra stadiet. Det ska vara elevens intressen som styr över valet av tillvalsämne, vilket ska stödja studiemotivationen och även utveckla elevens förmåga att göra val. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 95)

Ifall tillvalsämnena erbjuds under 2 årsveckotimmar, så bedöms eleverna (verbalt) med underkänt eller godkänt. Ifall tillvalsämnena erbjuds 2 årsveckotimmar eller mera, så bedöms eleverna med siffror. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 56)

Konst- och färdighetsämnena ska enligt anvisningarna i läroplanen ha fem obligatoriska årsveckotimmar i årskurs 7–9. För valfria ämnena ska därtill minst 9 årsveckotimmar anslås för undervisning i ämnena som är valfria för eleven. Som valfritt ämne kan utbildningsanordnaren erbjuda fördjupade och tillämpade studier. Ett valfritt ämne inom slöjd kan till exempel heta teknisk slöjd, textilslöjd, teknik, mode eller något annat fördjupat område inom slöjd. (Utbildningsstyrelsen, 2015b).

Det är utbildningsanordnaren, det vill säga skolan eller kommunen, som beslutar hur tillvalstimmar används och fördelar dem i och med uppgörandet av den lokala läroplanen eller enligt skolornas möjligheter att ordna tillvalsundervisningen. Till konst- och färdighet hör förutom slöjd också musik, bildkonst, gymnastik och huslig ekonomi. Tillvalstimmar kan också användas som fördjupade studier inom konst och färdighet ifall det betonas i den lokala läroplanen. De kan också användas för intensifierad undervisning i något ämne, eller till ämnesshelheter ifall det betonas i den lokala läroplanen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 95).

De för eleven valfria ämnena väljer eleverna utifrån eget intresse och de har som uppgift att fördjupa och bredda elevens kunskaper. De tillvalsämnena som utbildningsanordnaren kan erbjuda är ämnena som lämpar sig för den grundläggande utbildningen, fördjupade och tillämpade studier i gemensamma ämnena eller ämnesshelheter som består av flera ämnena. Tillvalsämnena ska främja målen för den grundläggande utbildningen. Tillämpade valfria ämnena bidrar till att främja samarbetet mellan läroämnena, där konst- och färdighetsämnena nämns som ett exempel på samarbete mellan ämnena. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 95).

Tillval i slöjd kan enligt läroplanen (2014) vara både fördjupande och breddande samtidigt som tillvalsslöjden kan vara en del av ett ämnesöverskridande tillvalsämne. Det är elevens intresse som styr valet av tillvalsämne, samtidigt som det är utbildningsanordnaren eller skolan som beslutar vilka tillvalsämnen som ska erbjudas. Det poängteras inte specifikt att elevernas intresse ska styra över vilka tillvalsämnen som ska erbjudas utan undervisningsanordnaren beslutar över vilka ämnen som erbjuds.

2.5 Uppgörandet av den lokala läroplanen

Den lokala läroplanen är en del av styrsystemet för den grundläggande utbildningen som beskriver och styr genomförandet av nationella mål och mål som är viktiga på lokal nivå. Den lokala läroplanen ska ge en gemensam grund för det dagliga skolarbetet, genom att styra utbildningsanordnarens verksamhet och skolornas arbete. Utbildningsanordnaren ansvarar för att göra upp en lokal läroplan och utveckla den enligt lagen om grundläggande utbildning 15 § 1 mom. I den lokala läroplanen bestäms om det fostrande arbetet, undervisningen, bedömning av lärande, stöd, handledning, elevvård, samarbetet mellan hem och skola, övrig verksamhet och om hur verksamheten ordnas och förverkligas. Läroplanens mål och riktlinjer kompletteras ur ett lokalt perspektiv med beaktande av eleverna och resultat från utvecklingsarbete samt intern utvärdering. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 9).

Utbildningsanordnaren kan utarbeta en gemensam läroplan för flera skolor eller välja att helt eller delvis använda sig av skolvisa läroplaner. Den lokala läroplanen ska främja en fortlöpande utveckling av kvaliteten på undervisningen och på så sätt stärka kontinuiteten i undervisningen. Bland annat ska läroplanen beakta en eventuell plan för elevens förberedelser inför andra stadiet. För slöjden betyder det att ett samarbete mellan grundskolan och exempelvis den lokala yrkesutbildningen behov Gränsöverskridande arbete kan också ingå i den lokala läroplanen så att utbildningsanordnare har gemensamma riktlinjer på exempelvis regionnivå. Undervisningen kan vara både ämnesindelad eller bestå av helhetsskapande undervisning, vilket bestäms på lokal nivå. Ifall undervisningen är helhetsskapande kan också årskurshelheterna vara helhetsskapande. Elevernas individuella läroplaner ska utarbetas från den gemensamma läroplanen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 10).

Samarbete kring den lokala läroplanen ska bidra till att öka enhetligheten mellan undervisningen och de gemensamma målen. Det är utbildningsanordnarens uppgift att se till att personalen inom undervisningsväsendet har möjlighet att delta i läroplansarbetet och främja samarbetet mellan läroämnena. Enligt Lag om grundläggande utbildning 47 a § 1 moment (1267/2013) ska eleverna ges möjlighet att delta i beredandet av läroplanen. Elevernas utvecklingsstadium ska beaktas då deras deltagande i läroplansarbetet planeras. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 10)

På lokal nivå ska utbildningsanordnaren se till att undervisningen i tillvalsämnen är förenligt med den grundläggande utbildningens mål och att den motsvarar elevens behov. Utbildningsanordnaren ska också i den lokala läroplanen klargöra hur de valfria timmarna i konst- och färdighetsämnen används och göra upp en plan för hur tillvalsämnet ska se ut:

1. ifall utbildningsanordnaren beslutar att fördela timmarna mellan olika konst- och färdighetsämnen, ska läroplanen för varje konst- och färdighetsämne utarbetas med hänsyn till det lokala totalantalet timmar i läroämnet och läroämnets struktur som fastställs i grunderna för läroplanen
2. ifall utbildningsanordnaren beslutar att användningen av alla eller en del av de valfria timmarna ska basera sig på elevens val, ska en egen plan utarbetas för de fördjupade valfria studierna, som beskriver studiernas namn, omfattning, mål, innehåll, eventuella särdrag angående lärmiljöer och arbetssätt samt i vilka årskurser det valfria ämnet erbjuds. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 96)

Enligt anvisningarna i läroplansgrunderna framgår att utbildningsanordnaren beslutar om användandet av de fem årsvekotimmarna tillval i konst- och färdighetsämnen och dokumenterar i den lokala läroplanen hur timmarna används.

Valfrihet i konst- och färdighetsämnen innebär att utbildningsanordnaren beslutar om de valfria årsvekotimmarna ska baseras på elevens val, eller om det är utbildningsanordnaren eller skolorna som tar beslutet att fördela timmarna. (Utbildningsstyrelsen, 2018)

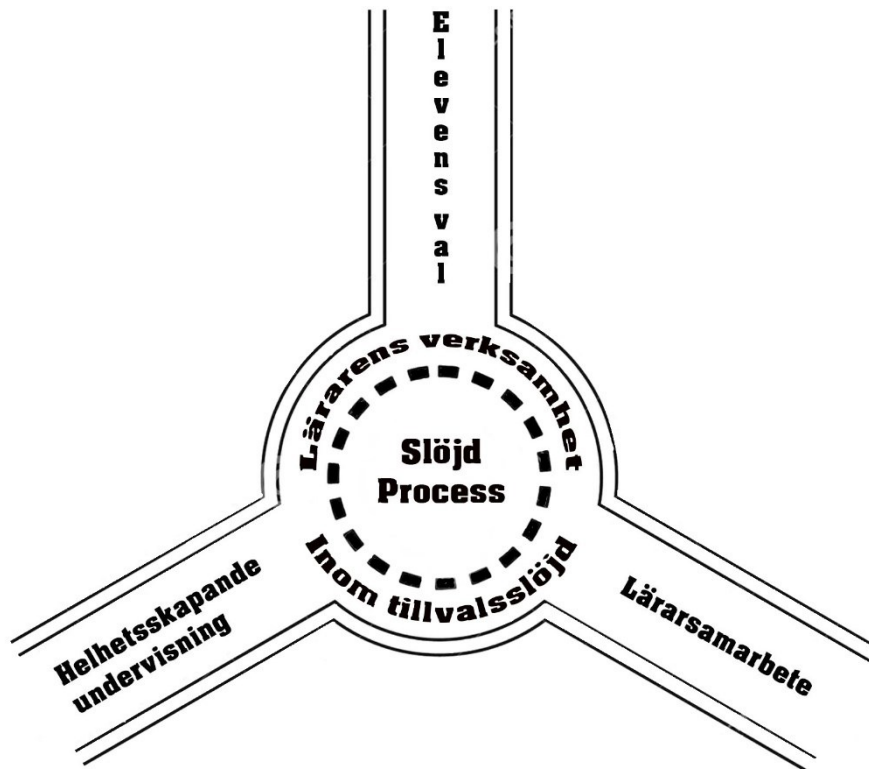
Enligt utbildningsstyrelsen (2015a) ska särskilt följande frågor avgöras på lokal nivå och antecknas i den lokala läroplanen:

- hur undervisningstimmarna fördelas per årskurs mellan gemensamma läroämnena, de valfria timmarna i konst- och färdighetsämnen och valfria ämnen i enlighet med statsrådets förordning
- vilka valfria ämnen som erbjuds eleverna och i vilka årskurser de undervisas
- eventuell intensifierad undervisning och hur den genomförs; hur syns intensifieringen i timfördelningen och i undervisningens mål och innehåll
- för varje valfritt ämne: mål och innehåll per årskurs samt eventuella särdrag angående lärmiljöer, arbetssätt, stöd och handledning
- hur studierna i de valfria ämnena bedöms (kapitel 6.5.1 Bildandet av slutvitsord i grunderna för läroplanen innehåller anvisningar om slutbedömningen i valfria ämnen). I de lägre årskurserna

beslutar utbildningsanordnaren om bedömningsgrunderna och om det valfria ämnet ska bedömas verbalt eller med siffror).

3 Tillvalsslöjdens verksamhetsrondell

Tillvalsslöjdundervisningen har vi valt att se som en rondell (se figur 4), med elevens verksamhet med slöjdprocessen i mitten av rondellen och läraren som kör runt i slöjdverksamhetsrondellen, som vi behandlar i avsnitt 3.1. Läraren utgår från elevens arbete med slöjdprocesser och slöjdverksamhet i centrum samt de ramar som beskrivs i styrdokument. Lärare i Finland har ändå möjlighet att ordna undervisningen på flera olika sätt. De här möjligheterna ser vi som vägar in till rondellen, vilka vi behandlar i avsnitt 3.2 och 3.3. I avsnitt 3.4 behandlas hur elever väljer tillvalsämne, påverkande faktorer och hur slöjdämnet skiljer sig från andra ämnen gällande elevens val.



Figur 4: Slöjdverksamhetsrondellen

3.1 Slöjdverksamhet inom tillval

Skolslöjdens uppgift är att fostra elever, framom att skapa slöjdprodukter (Huovila, Hintsa, Säilä & Rautio, 2018, s. 14). Till varje mål för slöjdundervisningen knyts kompetensområden som är gemensamma för alla läroämnena. Kompetensområdena är: Förmåga att tänka och lära sig K1, Kulturell och kommunikativ kompetens K2,

Vardagskompetens K3, Multilitteracitet K4, Digital kompetens K5, Arbetslivskompetens och entreprenörskap K6, Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid K7 (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 281–285). Tillvalsslöjden är således också ett allmänbildande ämne, som ger kunskaper och färdigheter för hela livet. Innovationsförmågan och företagsamheten som slöjden främjar, är färdigheter som är viktiga inom arbetslivet och som inom tillvalsslöjden fördjupas ytterligare. Slöjdkunnande ger självförtroende och som hobby ger slöjdandet möjlighet att byta miljö. På det sättet ger slöjden välbefinnande och berikar livet. Genom slöjdundervisningen får eleverna möjlighet att bekanta sig med intressanta områden och hitta styrkor hos sig själva. (Huovila, Hintsala, Säilä & Rautio, 2018, s. 15).

Läroämnet slöjd har som uppdrag att lära eleverna att behärska en slöjdprocess i sin helhet (Utbildningsstyrelsen, LP 2016, 2014, s. 506). Hela slöjdprocesser innefattar design- och tillverkningsfasen med tillverkaren i mitten. Tillverkaren eller eleven bestämmer över alla delar av slöjdprocessen. Detta skiljer en hel slöjdprocess från den gamla reproducerande skolslöjden, där designfasen utelämnats och läraren bestämmer över vad som ska tillverkas (Pöllänen, 2009, s. 251).

Hartvik (2014) har översatt Lepistö (2004) sammanställning (Figur. 5) av slöjdprocessens olika varianter. Figur 5 har sitt ursprung i Krögers (2003) modell och består av skapande idé fas, utveckling av idé och möjligt förverkligande och slutligen en tillverkningsfas. Lepistö (2004) har lagt till fasen för utvärdering.

Faser i en slöjdprocess	Olika varianter av slöjdprocessen		
	variant A	variant B	variant C
Skapande idéfas (enligt Kröger, 2003)	Idéer med utgångspunkt i slöjdarens behov	Idéer inspirerade av slöjdarens erfarenheter	Idéer inspirerade av slöjdarens kunskaper och färdigheter
Utveckling av idé och möjligt förverkligande (enligt Kröger, 2003)	Kunskapssökning, testning, problemlösning, utvärdering och beslutsfattande	Skapande verksamhet, kreativiteten central i verksamheten	Att inhämta kunskaper och färdigheter gällande material och tekniker
Tillverkningsfas (enligt Kröger, 2003)	Förverkligande av testade och dokumenterade planer	Speciellt den tekniska planeringen kan förändras.	Speciellt den konstnärliga planeringen kan förändras.
Utvärdering (enligt Lepistö, 2004)	Slöjdarens utveckling som helhet fokuseras. Materiella resultat och immateriell tillväxt hos slöjdaren.	Processen fokuseras i utvärderingen	Produkten fokuseras i utvärderingen

Figur 5: Varianter av slöjdprocessen (Hartvik, 2014, s. 93).

Lepistös (2004) modell kan argumenteras vara aktuell inom tillvalsslöjden, eftersom den kan anpassas utifrån ämnesområde, tillverkningsmetoder och material, men belyser samtidigt hur slöjdprocessen kan beaktas inom alla typer av slöjdundervisning. Elever inom tillvalsslöjd ska behärska en hel slöjdprocess. Inom tillvalskurser där eleverna jobbar med modellbygge eller programmering, finns det risk för att verksamheten blir för lärarledd eller får för mycket betoning på tillverkningen.

Strukturen och arbetsformer i slöjdundervisningen kännetecknas av fokus på elevens arbete med framställning av slöjdprodukter. Arbetsformerna är till för att ge förutsättningar för elevens lärande. Hasselskog (2010) ger exempel på tre typer av arbetsformer utifrån Hetland (2007). Typerna av arbetsformer är *demonstrationsundervisning*, *eleven i arbete* och slutligen *kritik*. Med *demonstrationsundervisning* menas att läraren förevisar tekniker eller arbetsformer. Eleven i arbete syftar på lärarens uppgift att stöda elevens individuella arbete med handledning. Elevens skapande står då i centrum och målen för undervisningen individualiseras. Arbetsformen *kritik* syftar mera på det konstnärliga arbetet genom att

läraren och eleverna som grupp diskuterar både produkt och process för att utveckla elevernas förståelse och gruppens sociala relationer. (Hasselskog, 2010, s. 50).

För tillvalskurser inom slöjdämnet betyder detta att kurserna ska beakta kompetensområden fastställda av läroplanen. Undervisningen ska planeras så att eleverna kan jobba i centrum av en hel slöjdprocess, oavsett vad som tillverkas eller hur tillverkningen sker eller vilka material som används. Sammanfattningsvis ska tillval inom slöjd beakta läroplanens innehåll för slöjdämnet. Lärarens roll är då att utgå från elevens behov och läroplanens anvisningar och därigenom skapa undervisning som beaktar elevens intresse av tillvalsslöjd och som samtidigt är fostrande.

3.2 Helhetsskapande undervisning

Den traditionella uppdelningen av slöjd i teknisk slöjd och textilslöjd är främst baserad på material och teknologi, till skillnad från det enbart visuella ämnet bildkonst. I det slöjdämne som utbildningsstyrelsen (2014) beskriver och som Lindfors (2015) benämner som futuristiskt, har eleven större möjlighet att fritt välja material, tekniker och produkter som hen vill tillverka. Inläringen ska inte längre vara baserad på material utan på elevens behov av slöjdprodukten, på elevens nyfikenhet eller vilja att lyckas med framställningen av en specifik produkt. Slöjdundervisningen ska vara modern och utvecklas med tiden och inte längre påverkas av den traditionella könsindelningen.

Enligt Lepistö (2011) viktigt att förstå slöjden som ett multimateriellt ämne där materialen endast är ett sätt för slöjdaren att förverkliga idéer och inte styra över slöjdandet. Framtidens slöjd ska vara en frihet gällande val av material utifrån elevens talang och intresse ostörd av yttre påverkan, som lärare, föräldrar, eller traditionell könsindelning. (Lepistö & Lindfors, 2015, s. 4).

Genom att undervisningen utförs enligt arbetsområdesprincipen studerar eleverna övergripande teman. Ett arbetsområde inom slöjd är en undervisningshelhet bestående av ämnesteknologiskt innehåll, med ett ämnesrelaterat innehåll som gör att eleven kan jobba fritt med slöjdverksamheten inom ramen för området. Målsättningen för ett arbetsområde ska innehålla kognitiva, psykomotoriska samt affektiva mål. (Porko-Hudd, Sjögren & Sunngren, 2015, s. 19)

För att belysa innehållet i ett arbetsområde inom tillvalsslöjd, kan modellen lärarens ”fyrfält” användas. Modellen består av fyra delar som beaktas vid planering av ett arbetsområde med utgångspunkt i läroplansgrunderna. Målet med modellen är att fastställa lärarens och elevens process för att säkerställa ämnets kunskaps-, färdighets- och fostrandemål. De fyra fälten representerar innehåll i följande arbetsområden: kunskaper och färdigheter, planeringsfärdighet, arbetsberedskap, individens välmående och tillväxt. (Huovila, Hintsala, Säilä, & Rautio, 2018, s. 18)

	MÅL	MÅL	
UTVÄRDERING	Kunskaper och färdigheter i ämnet	Planeringsfärdighet	UTVÄRDERING
UTVÄRDERING	Arbetsberedskap	Individens välmående och tillväxt	UTVÄRDERING
	MÅL	MÅL	

Figur 6: Slöjdens fyrfält. (Huovila, Hintsala, Säilä, & Rautio, 2018, s. 18) (Bearbetad och översatt)

Till varje fält hör flikarna mål och utvärdering vilket säkerställer att undervisningsmålen och utvärderingen för varje område beaktas. Området *Kunskaper och färdigheter i ämnet* belyser material, tekniker och arbetsredskapens plats, målsättning och utvärdering i arbetsområdets undervisning. *Planeringsfärdighet* belyser den estetiska planeringen och den tekniska planeringen. *Arbetsberedskapen* synliggör för läraren och eleven hur arbetet utförs, vikten av ansvar i arbetet och utvärderingen. Området *Individens välmående och tillväxt* finns med för att säkerställa att arbetsområdet är planerat med elevens glädje, självkänsla, kultur, långsiktiga utveckling och kritiska tänkande i fokus. Modellen ska säkerställa att ämnets roll som fostrande undervisningsämne inte går förlorad när undervisningen planeras för att innefatta en hel slöjdprocess med relevanta tekniker, metoder och verktyg. Utifrån modellen kan eleverna också hitta sina styrkor och

utvecklingsområden i slöjdundervisningens innehåll, målsättning och i utförandet av lärostoffet. (Huovila, Hintsa, Säilä, & Rautio, 2018, s. 18).

Inom ett arbetsområde kan det ingå delar från andra läroämnen genom lärarsamarbete om slöjdläraren inte själv har den kunskapsgrund som behövs. Inom ett digitalt slöjdprojekt i Sverige samarbetade slöjdläraren med teknikläraren. Samarbetet gick ut på att teknikläraren undervisade eleverna i elektronik och programmeringsteknik under några veckor av höstterminen och slöjdläraren fortsatte efteråt med undervisningen av det praktiska arbetet och att hjälpa eleven skapa slöjdprodukter med elektroniska inslag. Genom ett sådant samarbete kan slöjdens centrala innehåll och kunskapskrav tillgodoses. (Rylander Lundström, 2017).

Enligt utbildningsstyrelsen (2014) är helhetsskapande undervisning en viktig del av skolans verksamhetskultur som gör det möjligt för eleverna att förstå förhållandet mellan olika fenomen och stärker elevens förmåga att förstå betydelsen av det som undervisas i skolan. Helhetsskapande undervisning berör innehåll och arbetsmetoder inom ämnesområden och även över läroämnesgränserna genom att eleverna studerar olika teman eller företeelser i den verkliga världen. Helhetsskapande undervisning kan enligt läroplansgrunderna bland annat gå till så, att eleverna studerar samma tema parallellt inom olika ämnen eller genom att skapa helheter där flera läroämnen medverkar. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 30–31).

Drake & Burns (2004) nämner tre modeller av ämnesintegrering. Den första modellen beskriver hur flera ämnen integreras kring ett tema. Ämnena kan vara både uppdelade eller sammanslagna men de samarbetar kring ett tema som genomsyrar alla ämnen. Ett sådant tema kan exempelvis vara jämställdhet, då behandlas jämställdheten inom alla ämnen men undervisningen sker ändå separat. Den andra modellen handlar om ämnen med jämförbart innehåll. Här ordnas undervisningen som en större helhet med innehåll från några ämnen, exempelvis slöjd och matematik. Då utgår läraren från ett tema, exempelvis volym, där det ingår innehåll och kunskap från de integrerade ämnena. Den tredje typen av integration i skolan är den ämnesöverskridande typen som baseras på ett projekt utifrån elevernas intressen och frågor. Lärarna och eleverna väljer tillsammans ett ämne baserat på intresse, läroplan och lokala resurser. Lärarna hjälper eleverna att hitta lämpliga frågor inom projektet som elever får i uppgift att hitta svar på. Eleverna ges möjlighet att jobba utanför skolmiljön för att hitta svaret på frågan, vilket presenteras för allmänheten efter avslutat projektarbete. (Drake & Burns, 2004)

För ordnandet av tillvalskurser medför helhetsskapande undervisning möjligheter att skapa attraktiva helheter för eleverna, fördjupade kurser inom områden som är viktiga lokalt och genom att beakta vidare utbildning. Exempelvis då sådana kurser kopplade till tillvalsslöjd innehåller programmering, utomhusverksamhet eller företagsamhet. Inom exempelkurserna kan slöjdläraren bland annat samarbeta med andra lärare inom biologi, kemi, matematik, gymnastik. Integrering kan gå till på flera olika sätt och vara både ämnesöverskridande och ämnesspecifik. Inom slöjdundervisningen är den ämnesspecifika integreringen vanlig eftersom eleverna behöver kunna flera tekniker och metoder för att skapa sina produkter. Slöjdprocessen kan ses som en integrering av slöjdämnets innehåll och de metoder som krävs för att tillverka en produkt.

3.3 Lärarsamarbete

När två lärare samarbetar uppstår det både möjligheter och utmaningar. Samarbete mellan lärare kan enligt Friend och Cook (2014, s. 8) definieras som direkt interaktion mellan minst två likvärdiga parter som frivilligt är engagerade i gemensamt arbete mot ett gemensamt mål.

Lärares undervisningssamarbete kan vidare definieras med hjälp av Friend och Cooks (2014) beskrivning av karakteristiska element för lärarsamarbete. Enligt dem behöver samarbetet för det första vara frivilligt, eftersom det inte är möjligt att påtvinga den förändring av kommunikation som krävs för ett lyckat samarbete. För lärare kan samarbete betyda att den egna undervisningsstilen inte längre fungerar i undervisningssammanhang tillsammans med en annan lärare.

Ett lyckat samarbete kräver också att lärarna har jämlika ansvar, som likvärdiga parter i arbetet oavsett bakgrund eller kunskapsnivå. Om en lärare ser sig ha en större beslutanderätt uppstår inte ett likvärdigt samarbete och då mister samarbetet sitt syfte och den andra läraren är inte lika delaktig. Gemensamma mål är en viktig grund för samarbetet. Lärarna kan ha olika åsikter om hur arbetet ska utföras, vilket tillför kunskap och bredd i undervisningen, men den grundläggande målsättningen behöver vara densamma. Lärarna behöver alla ha samma slutresultat som mål. Alla parter behöver dela på ansvaret och beslutstagandet, medan utförandet av undervisningen kan delas olika mellan de involverade lärarna. Lärarna kan ha olika kunskaper som kan och bör utnyttjas

och som inom samarbetsområdet behövs olika mycket, men ansvaret och beslutstagandet behöver delas lika. (Friend & Cook, 2014, s. 8–11)

Lärarna delar på de resurser som var och en har för att uppnå målet inom samarbetsområdet. Resurserna varierar mellan lärarna, beroende på deras undervisningsämne och roll i skolan. Genom att dela på resurserna uppnås målen enklare och kan vara ett viktigt motiv för lärare att samarbeta. Inom samarbetet är resultatet ett gemensamt ansvar, som alla har lika del i vare sig resultatet är positivt eller negativt. Lärarna som ingår i ett samarbete löser problem tillsammans oavsett vilken part som har huvudansvaret över det specifika problemområdet. (Friend & Cook, 2014, s. 8–11)

Den här typen av samarbete kan enligt Friend och Cook (2014) leda till att lärarna upplever samarbetet belönande och i slutänden gynnsammare än en individuell undervisningsmetod. Lärarna kan utveckla ett större förtroende för varandra och det uppstår en typ av grupp tillhörighet, i vilket lärarnas styrkor höjs och svagheter minimeras.

I slöjdundervisning, där lärare med kunskap i olika slöjdarter samarbetar, kan den här typen av samarbete lyftas fram som ett sätt att förverkliga slöjdämnetts mångmateriella karaktär. Enligt Friend och Cook (2014) jobbar samarbetande lärare i samma klassrum eller samma fysiska område. I slöjden är samarbete mellan lärare av de olika slöjdarterna aktuellt och då kan det vara så att utrymmena inte finns på samma ställe. Det är möjligt menar Friend och Cook (2014) att undervisningen sker på en annan plats en tid, men samarbetet stärks om utrymmet är detsamma. Det kan därför argumenteras att möjliggörandet av utbildningsstyrelsen (2014) krav på ett mångmateriellt slöjdämne kräver att slöjdundervisningen ordas i ett slöjdcenter eller slöjdområde med olika utrymmen i anslutning till varandra, där de olika ämnesområdets krav på utrymme och utrustning beaktas.

3.4 Elevens val

Social bakgrund, genus och etnicitet har stor betydelse för elevernas val av utbildning. En annan påverkande faktor är den geografiska platsen, om det är fråga om stads- eller landsbygdsmiljö. (Dresch & Lovén, 2010, s. 37.) I beslutssituationen påverkas eleven av omgivningen. Det handlar då främst om personer nära eleven. Föräldrarna är de som har störst betydelse för elevens val. Studiehandedare, vänner och bekanta har också en viss betydelse och minst betydelse av dessa har lärarna. Inom slöjdundervisningen kan det

argumenteras att läraren har en större möjlighet att påverka eleverna. (Dresch & Lovén, 2010, s. 45.) Enligt Nygren-Landgårds (2008) är slöjdämnet speciellt eftersom det saknar läromedel och tydlig struktur och därför är slöjdläraren en större påverkande faktor (Nygren-Landgårds, 2008).

Slöjdämnet påverkas mer än andra ämnen av lärarens undervisningssätt och personlighet, eftersom slöjdämnet ofta saknar lärobok. Detta ger läraren stor frihet att ordna undervisning och ställer på samma gång krav på läraren att genomföra intressant, tidsenlig och didaktisk samt pedagogisk och ämnesteknologiskt god undervisning utifrån läroplanen. Lärarens intresse, personlighet och attityd samt ämnesrelaterade och pedagogiska och didaktiska kunskaper påverkar hur undervisning blir och hur elevens möte med ämnet och innehållet blir. (Porko-Hudd, Sjögren & Sunngren, 2015, s. 12).

Nygren-Landgårds (2008) menar att elevens karriärmedvetenhet också är en påverkande faktor för att eleverna väljer bort slöjden som tillvalsämne. Eftersom slöjden vanligtvis inte ingår i studentexamen eller är ett gymnasieämne kan det resultera i att eleverna väljer bort ämnet. Eleverna kan avlägga ett gymnasiediplom i slöjd för att visa sitt kunnande och diplomaten bifogas då i avgångsbetyget (utbildningsstyrelsen, 2018).

Läraren har dock stor möjlighet att påverka elever till att välja slöjd som tillvalsämne. Genom att ange ett intressant namn på arbetsområdet och engagera eleverna med åskådningsmaterial, färdiga produkter och tilltalande lärmiljöer kan läraren inspirera elever och påverka deras attityd till slöjdämnet. (Porko-Hudd, Sjögren & Sunngren, 2015, s. 27–28)

Eleverna väljer den slöjdverksamhet de tycker är roligast, visar en svensk studie (Hasselskog & Ekström, 2015, s. 40.) Eleverna tyckte att det är bra att få välja själva vilket material de vill jobba med. En del tycker också att det är bra att ha både hårda och mjuka material i de lägre årskurserna för att lära sig grunderna, men att eleverna i de äldre årskurserna borde få välja efter eget intresse. Eleverna motiverade detta med att de vill välja det material som är roligast att jobba med och då slippa det material de inte tycker om.

Enligt en undersökning om önskad materialinriktning i högstadiet vill de flesta elever i årskurs 6 ha både mjuka och hårda material i högstadiet. Det är främst flickor som vill ha undervisning i båda materialen medan de flesta pojkar vill ha endast hårda material.

Flickorna är alltså mer benägna att gå emot den traditionella indelningen i hårda material för pojkar och mjuka material för flickor. (Hasselskog & Ekström, 2015, s. 39–40).

Att slöjdundervisningen i Sverige delas upp enligt material har sin grund i traditionen, på samma sätt som i Finland. Slöjdlärare som intervjuats anser också att det är elevens rätt att få specialisera sig inom en viss materialinriktning, för att eleverna ska ha möjlighet att uppnå ett högre betyg. Ett tredje skäl till att slöjdundervisningen kan delas upp materialvis genom att eleverna väljer materialinriktning, är att lärarna inte anser det praktiskt möjligt att alla elever har alla material. Lärarna anser att det skulle bli för många elever för lärarna att ha kontakt med om eleverna bytte mellan teknisk slöjd och textilslöjd varje termin. (Hasselskog & Ekström, 2015). Dessa faktorer kan argumenteras vara relevanta även för den finländska utbildningen.

Socialisationseffekten kan förklara hur eleven påverkas av andra när det gäller val av tillvalsämne och slöjdiriktning. Socialisationseffekten betyder i grunden att lika individer dras till varandra och påverkar varandra. I en studie av Kiuru med flera (2012) identifierades bästa vänner i årskurs 8 och det visade sig att de liknade varandra inom flera utbildningsinriktade mått under skoltiden. Enligt studien kan det konstateras att människan väljer vänner delvis utifrån hur lika hon är akademiskt. Vidare visade studien att dessa samma individer uppnådde liknande akademisk utbildningsnivå senare i livet. Elever i grundskolan väljer alltså vänner, till viss del, utifrån hur lika man är och därefter påverkar eleverna varandra i de val som görs. (Zettergren, 2013, s. 44).

Förutom att vänner påverkar varandra kan social påverkan också ske på ett direkt eller indirekt på ett förmedlat sätt mellan elever eller elevgrupper. En elev kan bli direkt påverkad av en annan elev, exempelvis en nära vän. På ett indirekt förmedlat sätt däremot kan elever också påverka varandra men då genom att en elev eller en elevgrupps val påverkar andras motiv och föreställningar om något, vilket leder till att den påverkade eleven eller elevgruppen ändrar åsikt.

En intressant jämförelse utifrån den här teorin kan göras med eleverna i årskurs 6, där de flesta flickor ville ha undervisning i både mjuka och hårda material medan pojkarna endast ville jobba med hårda material. Flickorna som vill ha undervisning i hårda material påverkar varandra direkt och kanske får lockat med sig sin kompis till att välja teknisk slöjd, men samtidigt påverkar flickorna varandra på så sätt att deras motiv och föreställningar för den tekniska slöjden och undervisning i de hårda materialen ändras.

Om en större grupp står upp mot traditionella grunder, som att flickor slöjdar i mjuka material och pojkar i hårda, påverkas andra och deras föreställningar om slöjd kan ändras. Utifrån den här teorin påverkar pojkarna varandra på samma sätt som flickorna, men i undersökningen ville de allra flesta pojkar endast jobba med hårda material. Man kan då argumentera att pojkarna påverkar varandra till att välja slöjd med hårda material samt att deras motiv och föreställningar för slöjd med mjuka material inte är samma som flickornas motiv och föreställningar för jobb med mjuka material.

4 Metod

I detta kapitel kommer syftet och forskningsfrågorna för studien att preciseras. Sedan kommer metod samt val av informanter att beskrivas. Till sist kommer även genomförandet av datainsamlingen samt bearbetningen av det insamlade materialet att gås igenom.

4.1 Precisering av forskningsfrågorna och syfte

Syftet med denna studie är att få en övergripande blick av hur tillvalslöjden ordnas och på vilket sätt den erbjuds i finlandssvenska grundskolor. Avhandlingen kommer att undersöka hurudan slöjdundervisningen är år 2018, ifall slöjden erbjuds som slöjd, teknisk slöjd, textilslöjd eller som något helt annat. Vilka kurser som erbjuds och vilka material och tekniker som används inom dessa kurser, hur läraren formar tillvalskurser samt vilka möjligheter och utmaningar tillvalsslöjden för med sig? Undersökningen kommer även att lyfta fram slöjden ur ett elevperspektiv. Det undersöks vad lärarna anser om lättheten eller svårigheten med att få eleverna att välja tillvalsslöjd, samt vilka faktorer lärarna tror att spelar in i när eleverna väljer sina tillvalsämnen. I arbetet analyseras de lokala läroplanerna för att få en första inblick i vad som sägs om tillvalslöjden och även utföra en enkätundersökning. Med detta som utgångspunkt har följande forskningsfrågor tagits fram:

1. Vad erbjuds: Hur ser tillvalsslöjdens upplägg ut i finlandssvenska grundskolor?
2. Lärarens roll: Vilka möjligheter och utmaningar ser slöjdlärare med tillvalsslöjd?

Syftet med dessa två frågor är att kunna kartlägga hur tillvalsslöjden ser ut i de finlandssvenska grundskolorna, vad lärarna tar i beaktande när de formar sina slöjdtillval och vad som har visat sig vara en attraktiv tillvalsslöjd hos eleverna.

Genom studiens första frågeställning *Vad erbjuds* så undersöks vad skolorna erbjuder för tillvalskurser åt eleverna. Genom denna forskningsfråga kommer det fram vad som visat sig att eleverna väljer utifrån lärarens synvinkel och vilka faktorer som påverkar ifall eleverna väljer slöjd som tillval eller inte. Undersökningen kommer även att ta reda på ifall skolorna håller sig till det gamla systemet där den tekniska slöjden och den textila slöjden fortfarande står sig starka som två skilda ämnen, eller ifall de erbjuder

tillvalsämnen som ett mångmateriellt ämne, det vill säga, slöjd. Studien kommer även att ta reda på ifall skolorna erbjuder mindre traditionellt slöjdinnehåll, så som 3d-printning, programmering eller andra nya tekniker och innehåll inom slöjden.

Studiens andra frågeställning är *Lärarens roll*. Slöjdlärarna har en speciell situation när de planerar sina lektioner, eftersom det inte direkt finns några läroböcker att använda sig av, utan slöjdläraren har ganska långt endast läroplanen att luta sig tillbaka på. Detta gör att slöjdlärarna jobbar fritt för att forma sin undervisning. Det samma gäller när de ska forma tillvalsundervisningen. Genom den andra frågeställningen vill vi få fram hur lärarna planerar tillvalsslöjd och vad de tar i beaktande när de planerar undervisningen. Ifall slöjdlärarna inte kan erbjuda en attraktiv undervisning så väljer inte eleverna slöjden som ett tillval. Detta resulterar i att slöjdläraren får mindre undervisningstimmar inom slöjdamnet, vilket i sin tur leder till mindre jobb inom slöjdundervisningen. Undersökningen kommer att ge svar på lärarnas syn på vilka möjligheter och utmaningar de ser med slöjden som tillvalsämne.

4.2 Val av datainsamlingsmetod

Den empiriska undersökningen är tudelad. För det första analyserades de lokala läroplanerna. För det andra genomförs en enkätundersökning. Som analysmetod har vi valt textanalys, kan även kallas för dokument- eller innehållsanalys (Stukát, 2012, s. 60). Stukát nämner att textanalys handlar om att analysera en särskild text, exempelvis ett ända läromedel, utifrån några särskilda aspekter. Eftersom undersökningen innehåller lokala läroplaner så är undersökningen även en komparativ studie. Komparativ studie betyder att man jämför flera liknande texter med varandra. Det är inte tillräckligt att endast beskriva och förklara vad man hittar i de olika texterna utan man måste även förklara skillnaderna mellan dem (Stukát, 2012, s. 60).

Efter undersökningen av de lokala läroplanerna, utförs även en enkätstudie där vi sänder ut en enkät till varje finlandssvensk skola som har tillvalsslöjd i årskurserna sju till nio det vill säga 45 finlandssvenska skolor. Detta så att vi får en så bred kartläggning som möjligt. Enligt Stukát (2005, s. 42) är det lättare att använda enkät som insamlingsmetod framom intervjuer, då man vill ha svar från en större grupp. Detta är relevant i denna studie och därför valdes enkät som datainsamlingsmetod. Stukat (2005) menar även att en enkät ger mera kraft i resultaten, eftersom man får svar från flera personer. En sak man

undviker med hjälp av enkätförfrågan är att intervjuareffekten försvinner. Med intervju-effekten menar Stukát (2005, s. 42) ”omedveten styrning”. Det vill säga att man omedvetet styr den som man intervjuar, för att få de resultat man är ute efter. Den negativa sidan med att välja enkät som insamlingsmetod är att det är lättare för respondenterna att inte delta i undersökningen när det inte förekommer en direkt människokontakt. Andra insamlingsmetoder vi kunde ha använt oss av skulle ha varit intervju eller observation. Med tanke på att vi ville få så brett svarsområde som möjligt, dvs. hela Svenskfinland, så var det inte fysiskt möjligt för oss att åka runt landet och delta i olika undervisningstillfällen. Det var inte heller möjligt för oss tidsmässigt att använda observation som undersökningsmetod. Det som skulle ha varit bra med observation som insamlingsmetod är, att man skulle ha sett konkret vad lärarna gör under sina tillvalskurser. Enligt Stukát (2005) är observation effektivt, eftersom deltagarna inte kan ljuga lika lätt, som de kan göra i en intervju eller enkät.

4.3 Analys och tolkning

För att kunna besvara studiens forskningsfrågor har vi analyserat alla 57 finlandssvenska skolors lokala läroplaner, som har undervisning i årskurserna sju till nio. Detta för att få en första inblick i vad som tas upp om tillvalsslöjd i de lokala läroplanerna. Dessa skolor valdes från svenskskola.fi den 25.10.2018, där alla finlandssvenska skolor är listade. Av dessa 57 skolor så har 28 skolor undervisning i årskurserna sju till nio medan de resterande 29 har undervisning från årskurserna ett till nio. Bland dessa 57 skolor, som har undervisning i årskurserna sju till nio, så finns det 29 olika lokala läroplaner. Att flera skolor finns under samma lokala läroplan beror på att skolorna befinner sig i samma kommun eller stad, och är därför verksamma under samma lokala läroplan. Dessa 29 lokala läroplaner gav oss en första inblick i hur skolorna erbjuder vissa kurser, samt vad de ska innehålla. Vi fick även tillgång till några skolvisa läroplaner, men dessa var väldigt få och svåra att få tag på, eftersom de inte alltid existerar, samt att de ofta är skyddade bakom program som exempelvis Wilma där man måste logga in för att få tillgång till dessa. Efter att ha gått igenom alla 57 skolor, så kom vi fram till att några skolor inte passar in i vår undersökning. 12 av de 57 skolorna kom att falla bort på grund av orsaker som, ingen svenskspråkig slöjdundervisning i åk sju till nio, endast specialundervisning, eller att vissa skolor var privatskolor med helt andra upplägg inom tillvalsslöjden. Efter denna rensning så har vi kvar 45 skolor i vår undersökning.

Efter att vi gått genom alla 45 skolor, som vi bestämde oss för att använda i undersökningen, så kom vi fram till att det inte räcker med endast en litteraturstudie utgående från de lokala läroplanerna. Detta beslut togs eftersom de lokala läroplanerna var väldigt tunna. Det som nämndes om tillvalslöjd var oftast endast några punkter eller att det inte alls fanns innehåll om tillvalsslöjd. Två av de lokala läroplanerna hade dock väldigt noga och bra skrivet om innehåll, material och vilka tekniker som ska finnas med i tillvalslöjden. Det ansåg vi dock att inte var tillräckligt för att skapa en kartläggning. Därför bestämde vi oss för att utföra en enkätstudie för att få en tydligare och bredare kartläggning på tillvalsslöjden.

I analysen av de lokala läroplanerna tog vi fasta på tekniker, material, kurser, årsveckotimmar, innehåll och andra faktorer som kunde beskriva eller ge en bild av tillvalslöjden.

4.4 Enkätens utformning och innehåll

Vi formade en webenkät i programmet Google formulär (se bilaga 2). Enkäten utformades utifrån studiens två forskningsfrågor för att få svar på frågor som inte kom fram i de lokala läroplanerna. Bell (2016) menar att man redan i början av utformningen av enkäten behöver fundera på hur man ska granska och analysera svaren. Bell rekommenderar även att enkäten måste testas av ett par personer eller en grupp för att få en första blick i hur väl enkäten fungerar, samt ifall deltagarna tolkar frågorna rätt och man får nyttiga svar.

Eftersom forskningstillstånd krävdes för att utföra undersökningen skickades anhållan om forskningstillstånd ut till de kommuner och städer där tillstånd efterfrågades. Enkäten skickades ut till 45 skolor den 8.11.2018. Efter en påminnelse fick vi sammanlagt in 22 svar.

Enkäten innehåller tre bakgrundsfrågor, skolans namn, elevantal och ort. Dessa tre frågor togs fram eftersom det är relevant för resultatet, ifall flera lärare har svarat från samma skola. Genom frågan om elevantal vill vi få info om, ifall större skolor med flera elever har lättare eller svårare att få elever till slöjdtillvalen. Frågan om skolans ort formades för att undersöka ”myten” om att landsbygdsskolor har flera elever som är intresserade av slöjd än skolor som befinner sig i stadsmiljö. Sen ville vi även få ett konkret svar på geografiskt svarsområdet i undersökningen. Enkätens fjärde fråga, *Vad heter tillvalskurserna som erbjuds i slöjd vid din skola*, kopplas direkt till avhandlingens första

forskningsfråga. Genom denna fråga fås ett konkret svar på hur tillvalslöjden erbjuds. I denna fråga ska lärarna även svara på vilka tekniker samt material som ingår i kurserna. Femte frågan lyder, Beskriv hur samarbetet mellan teknisk slöjd och textilslöjd eventuellt finns i tillvalskurserna? Denna fråga svarar på ifall skolorna har tagit den nya läroplanen i beaktande och gjort slöjden till ett ämne, eller ifall den fortfarande existerar som teknisk slöjd och textilslöjd. LP 2016 beskriver slöjden som ett läroämne på detta vis:

Läroämnet slöjd har som uppdrag att lära eleverna att behärska en slöjdprocess i sin helhet. Slöjd är ett läroämne som innefattar slöjdverksamhet med olika slags material, där eleverna får uttrycka sig genom slöjd, formge och använda teknik.

I enkätens sjätte och sjunde fråga ska lärarna ta ställning till vilka utmaningar och möjligheter de ser med arrangemanget kring tillvalslöjden. Lärarnas svar ska främst ta reda om det uppstår konflikter mellan läroplanens krav på undervisning av tillvalsslöjd, vilket behandlas i kapitel 2 och slöjdverksamheten, som behandlas i kapitel 3. Även denna fråga formulerades för att få ett direkt svar på avhandlingens andra forskningsfråga. Frågorna sex och sju svarar även på forskningens första forskningsfråga. Enkätens åttonde fråga tar upp hur lärarna har valt att jobba ämnesöverskridande i tillvalslöjden, vilket behandlas i avsnitt 3.2 och 3.3. Fråga nio och tio är följdfrågor som lärarna ska svara på utgående från fråga åtta. Fråga åtta kopplas direkt till avhandlingens två forskningsfrågor.

Från fråga 11 framåt behandlar enkäten elevernas val och möjligheter kring tillvalsslöjden, vilket behandlas i avsnitt 3.4. Lärarna svarar utifrån sina egna erfarenheter om hur eleverna väljer, samt vilka faktorer som påverkar eleverna val. Fråga 11 behandlar huruvida eleverna har möjlighet att välja sina tillvalsämnen eller ifall det är skolan som väljer åt eleverna. Fråga 12 och 13 tar upp vilka faktorer lärarna tror att påverkar elevernas val eller icke val av slöjd som tillvalsämne. Dessa frågor kopplas direkt till lärarens utmaningar kring anordnandet av tillvalsslöjd. Fråga 14 tar upp huruvida skolorna har svårt att få eleverna att välja tillvalsslöjden genom en JA och NEJ fråga. Fråga 15 och 16 fungerar då som följdfråga där lärarna får beskriva vilka åtgärder som vidtagits på skolan, ifall man har svårt att få elever till ämnet, eller varför de tror att eleverna väljer slöjd som tillvalsämne vid deras skola. Frågorna 14, 15 och 16 kopplas till studiens båda forskningsfrågor. I enkätens sista fråga vill vi få reda på om lärarna har tagit vidareutbildning i beaktande inom tillvalsslöjden. Denna fråga kopplas till studiens två forskningsfrågor och kapitel 2 i avhandlingen.

5 Resultatredovisning

I det här kapitlet redovisas resultatet av undersökningarna. I avsnitt 5.1 redovisas resultatet av tillvalsslöjdens upplägg, utifrån lokala läroplaner i Svenskfinland. I avsnitt 5.2 redovisas resultat kopplat till den första forskningsfrågan om hur tillvalsslöjdens upplägg ser ut i finlandssvenska grundskolor. I avsnitt 5.3 redovisas undersökningsresultat kopplat till den andra forskningsfrågan om vilka möjligheter och utmaningar slöjdlärare ser med tillvalsslöjd.

5.1 Tillvalsslöjd i Svenskfinland utifrån de lokala läroplanerna

De finlandssvenska skolor som har tillvalsslöjd är 45 i antal, men de är verksamma utifrån 29 lokala läroplaner eftersom en del skolor finns på samma ort och därför följer kommunens lokala läroplan.

Utifrån textanalysen av de 29 lokala läroplanerna konstaterades, att endast 8 nämner hur timfördelningen ser ut. Enligt de lokala läroplanerna har elever på 5 orter möjlighet att välja 2 årsveckotimmar tillvalsslöjd på både årskurs 8 och årskurs 9. På en ort kan eleverna välja 2 årsveckotimmar på årskurs 8 och 3 årsveckotimmar på årskurs 9. På en annan ort kan eleverna välja 3 årsveckotimmar på årskurs 8 och 2 årsveckotimmar på årskurs 9. En ort erbjuder eleverna möjlighet att välja två till fyra årsveckotimmar både på årskurs 8 och 9, vilket skulle betyda att eleverna kan ha 8 årsveckotimmar sammanlagt i tillvalsslöjd i årskurs 8 och 9.

13 lokala läroplaner nämner vilken typ av slöjdtillval som ska erbjudas eleverna. 9 lokala läroplaner nämner att slöjdtillval erbjuds som teknisk slöjd eller textilslöjd. De resterande 4 lokala läroplanerna nämner slöjdtillval som ett mångmateriellt ämne, alltså ett ämne uppdelat i tekniskslöjd och textilslöjd, men med möjlighet för eleven att jobba inom båda.

I 2 av 29 lokala läroplaner nämns både vilka kurser som ska erbjudas eleverna, samt vad kurserna ska innehålla. I de resterande lokala läroplanerna nämns endast vilken typ av slöjdart eleven ska få möjlighet att välja, eller endast att eleven ska få möjlighet att välja tillval i slöjd inom ramen för konst och färdighetsämnena.

I tabell 1 listas det innehåll som de lokala läroplanerna nämner inom tillvalsslöjd i årskurs 8 och 9.

Tabell 1: Lokala läroplanernas innehåll gällande tillvalsslöjden

Accessoarer	Knyttekniker	Sidenmålning
Broderi	Låppteknik	Skruvstäd
Elektronik	Läderarbete	Skärande verktyg
El handverktyg	Metallbearbetningsmaskiner	Smideshamrar
Ellära	Metallslöjd	Smidesstäd
Elsvetsar	Miljötextil	Sprutmålning
Faffar	Motorlära	Stickning
Filar & Sandpapper	Mät och märkverktyg	Stänger
Fordonsteknik	Nitning	Sågar
Fritt skapande	Pensel & Verktygsvård	Tovning
Färg & trycktekniker	Personlig skyddsutrustning	Träbearbetningsmaskiner
Gassvets	Plåtbockning	Träslöjd
Gasässja	Plåtsax	Tvingar
Hopfogningsmetoder	Pärlarbeten	Virkning
Industribesök	Reparationer i hemmet	Vävning
Inredningstextilier	Ritningsteknik på dator	Ytbehandling – metall
Kläder	Science – robotik	Ytbehandling - trä
Klädsömnad	Service	

Tabellen består av tillvalsslöjdens ämnesteknologiska innehåll enligt de lokala läroplanerna. Innehållet är främst från de två lokala läroplaner som ingående nämner vilka tillvalskurser som ska erbjudas eleverna och vad kurserna ska innehålla.

Resterande lokala läroplaner konkretiserar inte den nationella läroplanen så att de nämner vilka specifika kurser som ska erbjudas eleverna, eller vad varje kurs ska innehålla. De nämner slöjdens övergripande mål men inte specifikt vad som är målsättningen för de enskilda tillvalskurserna.

Två lokala läroplaner nämner att LP 2016 tas i bruk stegvis under åren 2017, 2018 och 2019, vilket betyder att eleverna i årskurs 9 ännu kan gå tillvalskurser enligt den gamla läroplanen. Enligt de läroplanerna tas LP 2016 i bruk först i årskurs 7 och införs i årskurs 8 och 9 när eleverna flyttas upp till följande årskurs.

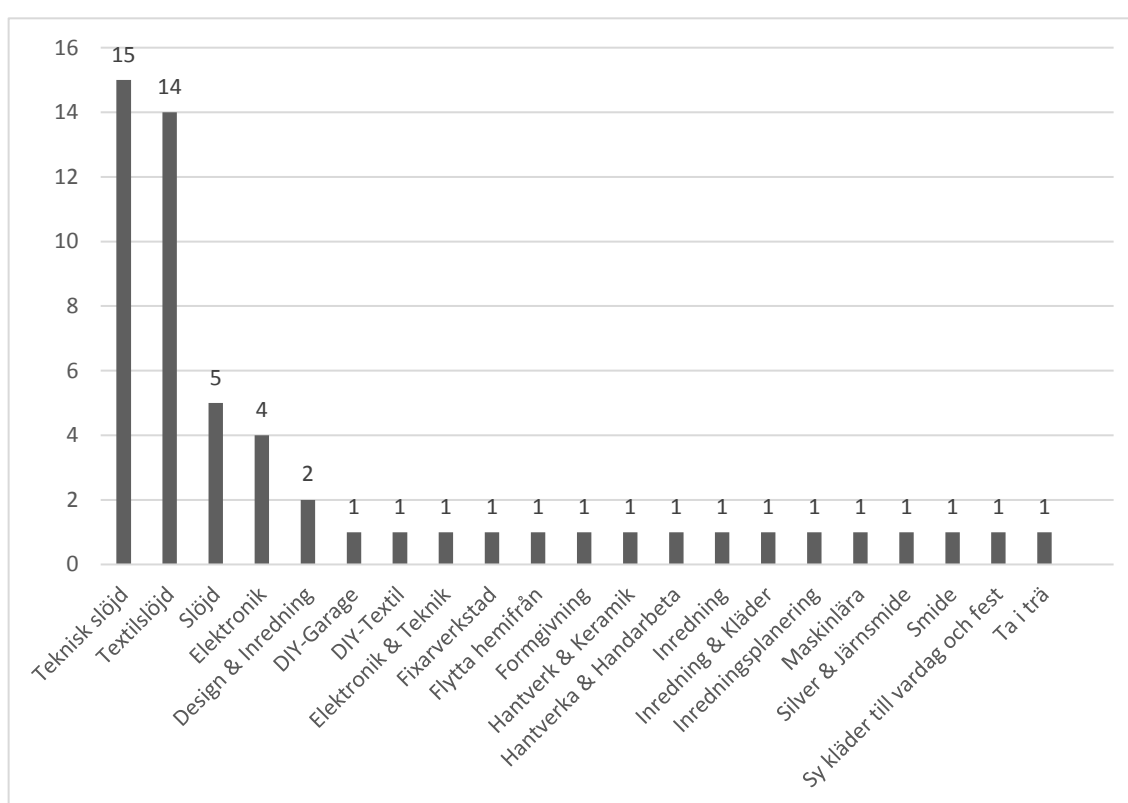
5.2 Tillvalsslöjd i finlandssvenska grundskolor

Utifrån de 20 skolor som genom enkätundersökningen angett vilka tillvalskurser som erbjuds i skolorna, kan det konstateras att den vanligaste formen av tillvalsslöjd i Svenskfinland är slöjd, med uppdelning enligt slöjdart. De flesta skolor ordnar

tillvalsslöjd, som erbjuder eleverna kurser i teknisk slöjd och textilslöjd. Tillvalsslöjden ordnas även i en del skolor som ett mångmateriellt ämne. Dessutom erbjuds eleverna flera andra slöjdkurser med varierat innehåll, av både traditionella slöjdtekniker och nya tekniker så som 3D-printning, programmering och CNC bearbetning.

En del kurser har lärarna beskrivit som kortkurser, c-tillval eller med 1 årsveckotimmes undervisning per läsår. Eftersom enkätfrågan inte ber informanten precisera hur omfattande varje kurs är, eller av vilken typ kursen är, har det inte beaktats i tabellen utan alla kurser nämns som likvärdiga.

Tabell 2: Tillvalskurser som erbjuds i finlandssvenska skolor



Enligt enkätundersökningen om tillvalsslöjd i Svenskfinland erbjuder 15 skolor valfria tillvalskurser i teknisk slöjd och textilslöjd. Under läsåret 2018–2019 ordnas endast 14 tillvalskurser i textilslöjd, eftersom det i en skola inte var tillräckligt många som valde textilslöjd för att kursen kunde bli av. Den vanligaste formen av tillvalsslöjd i finlandssvenska skolor är en uppdelning av slöjdinnehållet i två kurser, där den ena kursen har innehåll av teknisk slöjd och den andra innehåll av textilslöjd.

I 5 skolor ordnas tillvalsslöjden som en mångmateriell slöjdcurs, med innehåll av både teknisk slöjd och textilslöjd. Av de 20 skolorna som svarat på enkäten ordnar en fjärdedel

av skolorna tillvalsslöjd som ett mångmateriellt ämne, medan tre fjärdedelar av skolorna ordnar tillvalsslöjd som teknisk eller textilslöjd.

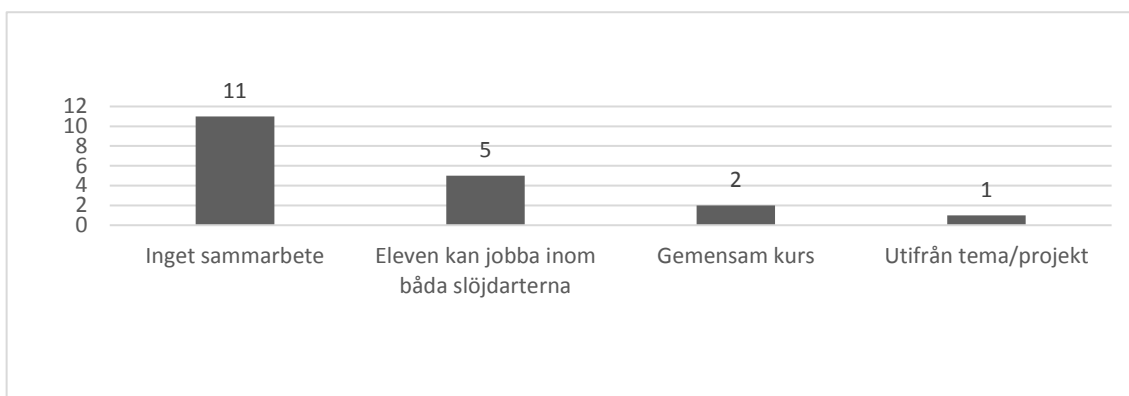
I två skolor ordnas tillvalskurser i endast elektronik och en skola ordnas tillvalskurs i elektronik & teknik med ämnesinnehåll av elektronikens grunder, byggprojekt, motorlära samt teknikprojekt innehållande 3D-printning och CNC fräsning.

Tabell 3: Material och tekniker inom tillvalslöjden i Svenskfinland

3D-Printning	Metaller	Sömnad
Broderi	Metallsvarvning	Traditionella hantverksmetoder
CNC-Fräsning	Metalltekniker	Trä
Design	Motorlära	Träsvarvning
El komponenter	Plaster	Trätekniker
Festkläder	Plåtbockning	Tyger
Färgning	Praktiska färdigheter för vardagen	Tygtryck
Garn	Programmering	Ull
Klädkollektion	Rörbockning	Virkning
Klädsömnad	Smide	Vävning
Lera	Stickning	
Maskinlära	Svetsning	

Tabell 3 är en sammanställning av allt innehåll som tillvalskurserna i slöjd innehåller i Svenskfinland utifrån webenkätundersökningen. Allt detta innehåll har framkommit genom lärarnas egna tolkningar av både den nationella läroplanen samt den lokala läroplanen. Enligt enkätstudien finns det i de flesta finlandssvenska skolor inte något samarbete mellan slöjdarterna teknisk slöjd och textilslöjd inom tillvalskurserna. I en del skolor ges eleven möjlighet att jobba med projekt som kan innehålla inslag av båda slöjdarterna, vilket leder till ett samarbete inom tillvalskurserna. En del skolor ordnar också tillvalskurser där det förekommer samarbete mellan slöjdarterna inom ramarna för ett tema- eller projektområde. De skolor som ordnar tillvalsslöjd som ett mångmateriellt ämne samarbetar med att ordna undervisningen. 19 av de 22 lärare som svarade på enkäten har svarat på frågan

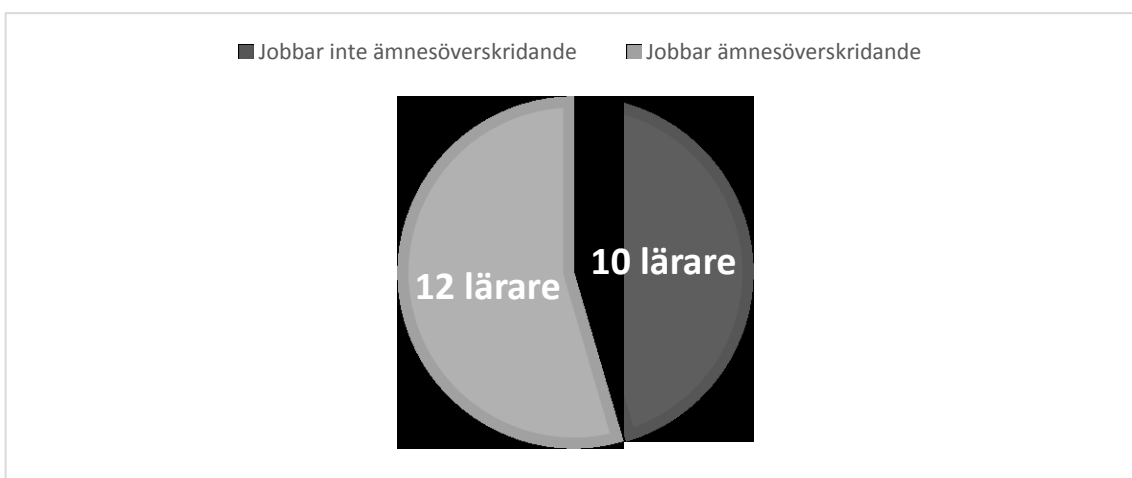
Tabell 4: Lärarnas samarbete inom slöjdarterna



Enligt tabell 4, samarbete mellan slöjdarterna ses det att 11 lärare inte har något samarbete över slöjdartsgränsen inom tillvalsslöjden. Fem lärare har uppgett att samarbetet inom undervisningen ordnas gemensamt, så att eleven vid behov har möjlighet att jobba inom båda slöjdarterna med någon form av slöjdprojekt. två lärare har uppgett att de inom någon specifik kurs samarbetar över slöjdartsgränsen, men att de inte samarbetar i övriga kurser. Enligt en lärare sker samarbete under kortare tidsperioder genom tema- eller projektarbeten.

I tabell 5 nedan redogörs för, om de slöjdlärare som svarat på enkäten jobbar ämnesöverskridande inom tillvalsslöjden. Fastän fyra av lärarna är lärarpär som jobbar på två skolor har deras svar tagits i beaktande, eftersom lärarpären svarat olika på om de jobbar ämnesöverskridande.

Tabell 5: Slöjdlärare som jobbar ämnesöverskridande inom tillvalsslöjden



Av de 22 slöjdlärare som svarat på enkäten jobbar 12 lärare ämnesöverskridande medan 10 lärare angett att de inte jobbar ämnesöverskridande. På följdfrågan om vilka ämnen de jobbar ämnesöverskridande med, har nio lärare svarat att det ämnesöverskridande arbetet sker genom att de i slöjdundervisningen berör andra ämnen som matematik, bildkonst, kemi, historia, geografi, huslig ekonomi, IKT, fysik, biologi, företagsamhet, hälsokunskap, naturvetenskap och programmering. En Lärare har skrivit att hen jobbar ämnesöverskridande med bildkonsten inom en hel kurs och en lärare jobbar ämnesöverskridande med bildkonsten genom ett gemensamt projektarbete. Av de 12 lärare som angett att de jobbar ämnesöverskridande har två lärare gemensam undervisning med det andra ämnets lärare. Enligt lärarnas kommentarer har vi sett olika typer av ämnesöverskridande arbete. Några lärare har jobbat ämnesöverskridande genom att ta in ämnesinnehåll från andra ämnen i slöjdundervisningen. Andra lärare har jobbat tillsammans med lärare från andra ämnen.

På frågan om varför lärarna inte arbetar ämnesöverskridande inom tillvalsslöjden har två lärare angett att det beror på schematekniska orsaker. De övriga lärarna har skrivit att de inte funderat i de banorna, att det är svårt att engagera övriga lärare och att tiden inte räcker till på grund av läroplanens krav på allt ämnesinnehåll, eleverna ska lära sig.

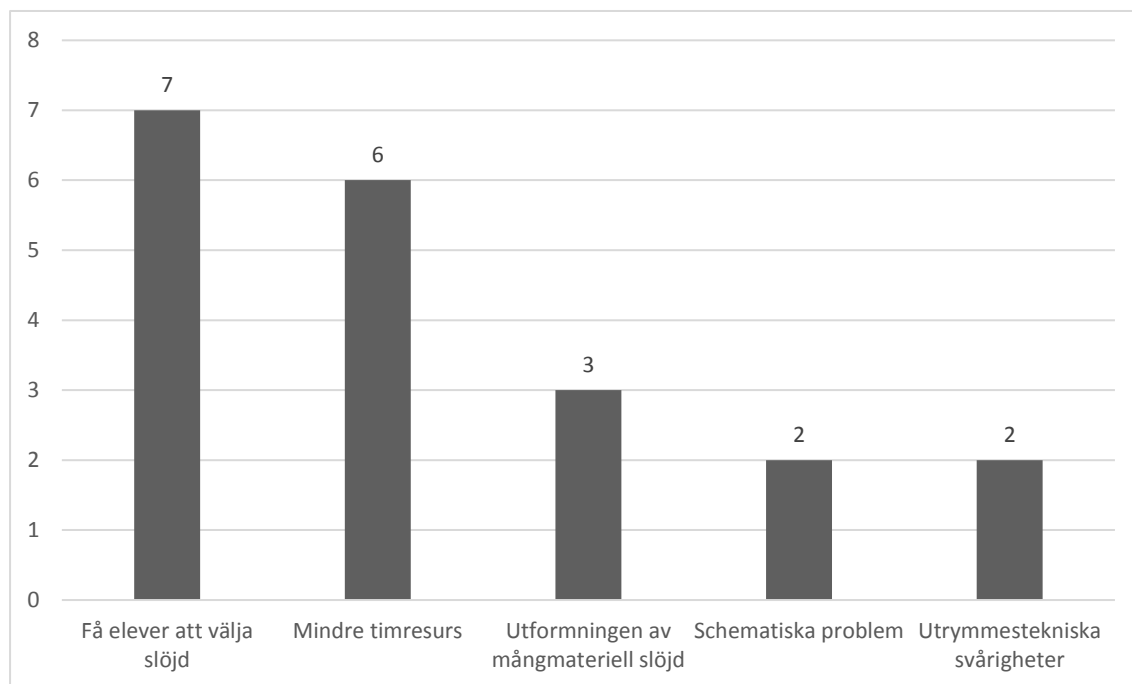
På enkätfrågan om eleven har möjlighet att välja tillvalsämne eller om det är skolan som beslutar om användningen av de valfria timmarna i konst- och färdighetsämnena, uppstod en del förvirring. Antingen på grund av att frågan var oklart formulerad, eller på grund av att lärarna inte har vetskapen om att de valfria timmarna kan fastslås av skolan eller användas till annan undervisning. Eleverna väljer inom ramen av vad skolan har beslutit om att erbjuda.

Av de 18 lärare som svarat på frågan, kan konstateras att i 16 skolor har eleven möjlighet att själv välja tillvalsämne bland ämnena som skolan erbjuder. I två skolor har man använt en årsveckotimme av konst och färdighetsämnena tillvalstimmar till slöjd i årskurs 7, vilket betyder att eleverna endast har 4 valbara årsveckotimmar inom konst- och färdighetsämnena i årskurs 8 och 9. En lärare uppger att skolan där hen jobbar är väldigt språkriktad och att det därför blir färre årsveckotimmar som är valbara för eleven. Enligt lärarnas enkätsvar beslutar två skolor om användningen av de för eleven valbara årsveckotimmarna inom konst- och färdighetsämnena.

5.3 Slöjdlärares utmaningar och möjligheter med tillvalsslöjd

Genom enkätundersökningen har lärare kommenterat vilka utmaningar de ser med ordnandet av tillvalsslöjd, vilket kan ses i tabell 6.

Tabell 6: Utmaningar lärarna ser med arrangemanget kring tillvalsslöjd



De största utmaningarna lärarna ser med ordnandet av tillvalsslöjd är att för få elever väljer slöjd som tillval och att tillvalsslöjdens timresurs har minskat. Att för få elever väljer tillvalsslöjd beror enligt flera lärare på att det finns många ämnen att välja mellan och att lärarna inom konst- och färdighetsämnena tävlar om att få eleverna lockade till sitt ämne, vilket kan ses i en lärares kommentar nedan:

Lärare 4: Skolan har väldigt många intressanta tillval: stor variation från år till år hur eleverna väljer ditt ämne, överlag känns det som om läraren måste kämpa hårt om att eleverna väljer just ditt ämne (känns fel).

De lärare som skriver att de har för låg timresurs inom slöjdtillvalet skriver att timresursen minskat. De antyder att den minskat under det senaste året eller de senaste åren, vilket kan ses i lärarens kommentar:

Lärare 16: Genom att det nu erbjuds enbart två block med 2åsv (a, b-tillval), så blir det större tävling mellan ämnena. Mitt ämne (tex.) föll i år bort trots att jag i det tidigare systemet haft tillvalsgrupper åtminstone de senaste åren.

Orsaken till att timresurserna minskat nämner ingen lärare. Men en lärare skriver är det andra ämnen som ska dela på timmarna, vilket ses i en kommentar:

Lärare 21: För få väljer ämnet, då det erbjuds stort urval i de praktiska ämnena. Gymnastik och huslig ekonomi blir fullproppade och slöjden har få elever. Tyvärr!

Enligt tre lärares kommentarer är en av utmaningarna med ordnandet av tillvalsslöjd att slöjden nu ska ordnas som ett mångmateriellt ämne. Lärarna skriver att intresset för ämnet minskat efter att skolan infört slöjd som ett mångmateriellt tillvalsämne. Som en lärare skriver ligger utmaningen med ordnandet av tillvalsslöjden i hur mångmateriell slöjd tolkas på lokal nivå:

Lärare 3: Problematiken ligger i hur mångmateriell slöjd (måma) tolkas runtom i Finland. Båda slöjdarterna är redan mångmateriella, oberoende om det handlar om textilslöjd eller teknisk slöjd. I läroplanen står det att arbetet utgår från "elevens intressen, material- och teknikval". Därför gör t.ex. Nurmo högstadieskola så att eleverna inför år 7 väljer en slöjdart för den obligatoriska kursen och har en 5 veckors utbytesperiod. Detta har ökat på antalet elever som söker sig till tillvalskurserna då de får fördjupa sig i tekniker de känner mera motivation för. Tankesättet utvecklas likadant i båda slöjdarterna, men om eleven inte känner motivation för att arbeta med trä känns det avigt att tvinga eleverna göra det under de obligatoriska kurserna för att sedan få välja art själv i tillvalet. Det skapar bredd, visst, men många elever känner att de trampar vatten då det ofta är nya tekniker, maskiner el. material de ska jobba med. MÅMA är dessutom väldigt svårt att genomföra, särskilt i skolor som har 1,5km mellan slöjdsalarna (true story).

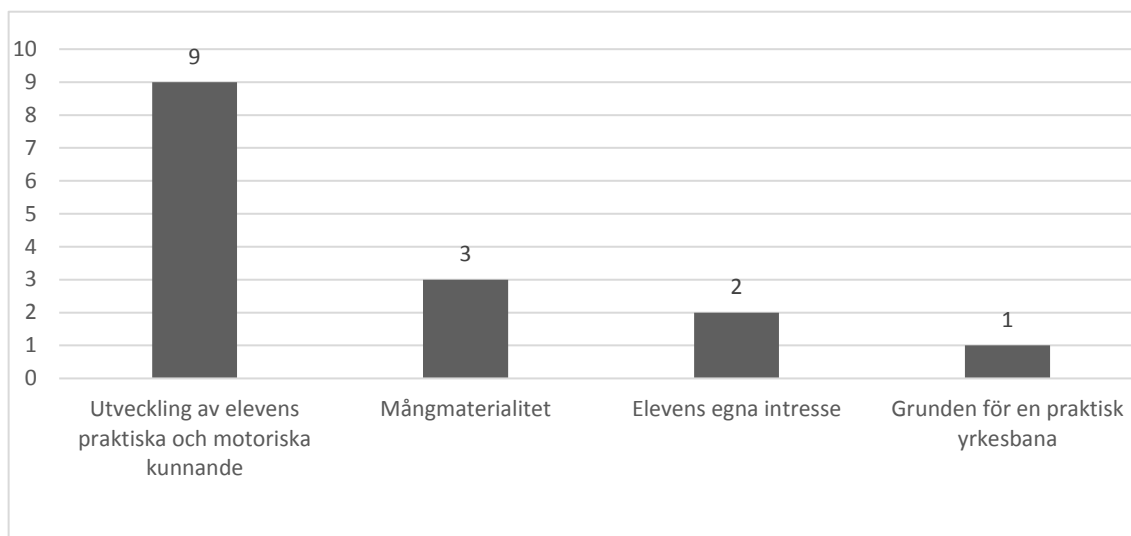
Förutom tidigare nämnda utmaningar upplever fyra lärare att utrymmes- och schematekniska problem utgör utmaning med ordnandet av tillvalsslöjd. Som redan nämnts i en kommentar, kan slöjdsalarnas läge skapa problem om de inte befinner sig i närheten av varandra. Också skolans schema kan enligt två lärare vara en utmaning med tillvalsslöjden, om kurserna inte går samtidigt.

Lärare 15: Slöjdsalarna borde ligga intill varandra. Schematekniskt svårt att köra båda slöjdarterna samtidigt/parallellt. Ämneskollegans kompetens och intresse kan begränsa det ämnesövergripande.

I kommentaren framkommer också att ämneskollegans kompetens och intresse kan vara en utmaning med ordnandet av slöjd som tillvalsämne.

I tabellen nedan visas det som enligt slöjdlärare anses vara de största möjligheterna med tillvalsslöjden. Lärarnas kommentarer är sammanställda i tabell 7, för att visa vilka de största möjligheterna är och även vilka möjligheter som kan vara specifika för en speciell skola. Tabell 7 är en sammanställning av 22 lärares svar.

Tabell 7: Möjligheter lärarna ser med arrangemanget kring tillvalsslöjd



Som tabellen visar, är den största möjligheten som lärare i Svenskfinland ser med tillvalsslöjd, utvecklingen av elevens praktiska och motoriska kunnande. Enligt lärarnas kommentarer kan det handla om en fördjupning av kunnandet.

Lärare 17: Att eleverna äntligen får fördjupa sig inom den ena slöjdarten. Antalet veckotimmar i slöjd är få och mycket som ska hinnas med så det blir oftast bara ett skrap på ytan i de lägre klasserna.

Lärare 16: Nu när alla sjuor har lika mycket teknisk- som textilslöjd hinner man inte göra så mycket under sjuan. I tillvalen har man möjlighet att fördjupa och ta in tekniker som man inte hinner med under sjuan.

Det kan enligt lärarna handla om, förutom praktiskt arbete, även träning av motoriska färdigheter som är nyttiga för eleverna.

Lärare 21: Eleverna kan träna praktiskt. Hand- och ögamotoriken förbättras, vilket är nyttigt i många yrken i dagens läge.

Flera lärare nämner även att det inom tillvalsslöjden finns möjlighet att jobba mångmateriellt.

Lärare 5: Eventuellt kan produkterna innehålla båda slöjdarterna på ett mera schemalagt sätt än tidigare, trots att vi även tidigare kombinerat de båda.

Elevens egna intressen nämns som en möjlighet med tillvalsslöjden, både det att eleven får tillverka produkter och jobba med material och tekniker de är intresserade av.

Samtidigt nämns det i en kommentar, att tillvalsgruppen borde bestå av motiverade och intresserade elever.

Lärare 18: Man kan variera enligt vad eleverna önskar! Man borde få grupper där de flesta är intresserade och motiverade.

Lärare 2: Eleven får göra valfria projekt. Ämnet konkret o praktiskt. Behövs ännu mer än tidigare.

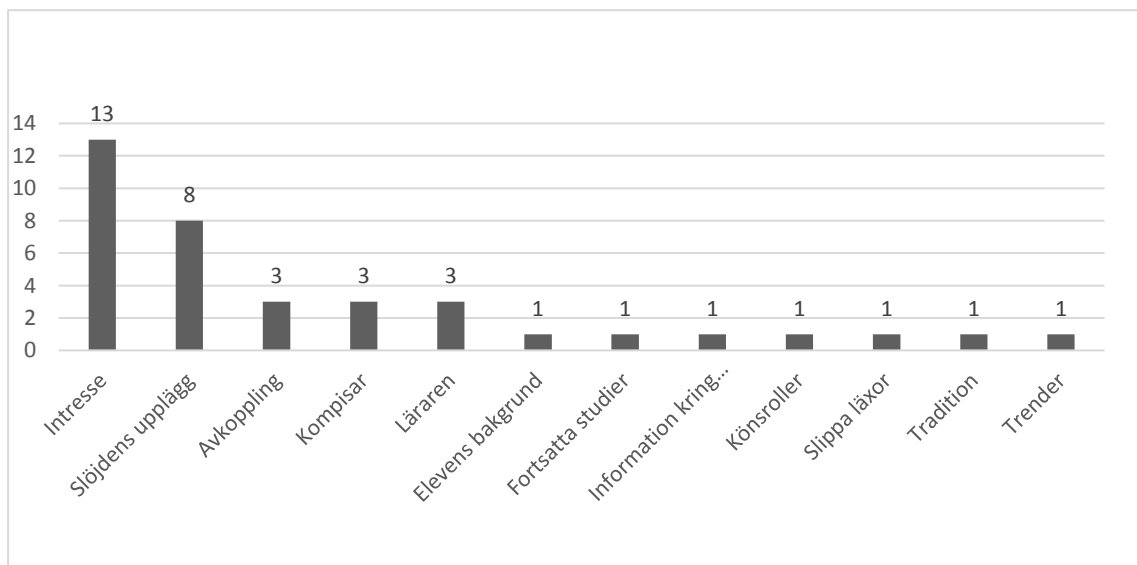
En lärare skriver att tillvalsslöjdens möjligheter är att göra ämnet intressant och lärorikt för de elever som i framtiden kan komma att jobba inom en mera praktisk bransch.

Lärare 20: Alla elever har inte gymnasiet och universitetsstudier som sitt mål. För dessa elever kan slöjden vara ett mycket viktigt ämne då man får göra praktiska saker och arbeta med sina händer. Viktigt att man gör slöjden intressant för dessa elever.

Möjligheterna med tillvalsslöjden är enligt lärarna flera, men de flesta av lärarna ser utvecklingen av elevernas praktiska kunnande som den främsta möjligheten med tillvalsslöjden.

I enkäten frågades lärarna om vilka faktorer de tror påverkar elever att välja slöjd som tillvalsämne. Svarsfaktorerna är många men det som ses som den största faktorn är, elevens intresse för ämnet. I tabell 8 ses lärarnas svar och hur många lärare som angett samma faktorer.

Tabell 8: Faktorer som lärare tror påverkar elever att välja tillvalsslöjd



Intresse för ämnet, är en faktor som 13 av de 22 lärarna, tror kan påverka elevens val av tillvalsämnet slöjd. De flesta lärarna skriver intresse utan att närmare beskriva vad de menar. En lärare förklarar dock att faktorn elevens intresse för tillvalsslöjden har att göra med innehåll och undervisningsmetod.

Lärare 20: Innehållet, måste eleven ha båda slöjdarterna minskar intresset. Uppgifterna, modellslöjd minskar intresset medan större valfrihet ökar intresset.

Också gruppstorleken kan enligt en lärare vara en faktor som påverkar elevens intresse. Läraren som skrivit kommentaren nedan, upplever att intresset för slöjd minskar om gruppen är för stor och eleven blir tvungen att vänta på handledning.

Lärare 20: Gruppstorlek, med för stora grupper måste eleverna vänta på hjälp vilket minskar intresset.

Den faktorn som åtta lärare tror påverkar elever att välja tillval i slöjd, handlar om hur slöjden är upplagd. Lärarna beskriver slöjdens upplägg som ett praktiskt ämne, som kan vara bra för eleven som motvikt till skolans andra ämnen.

Lärare 7: Arbete med handen, mera fritt och skapande ämne”. ”Bra balans att ha i sin läsordning.

Relaterat till slöjdens upplägg nämns också avkoppling som en faktor. Lärare beskriver inte avkoppling mera ingående än att eleverna får vistas i en skön miljö. Hur miljön ser ut varierar säkert mellan skolorna och slöjdsalarna, men det kan argumenteras att lärarna syftar på en annorlunda miljö än den som eleverna upplever inom andra ämnen i skolans vardag.

Kompisar och läraren anges som två andra faktorer som påverkar elevernas val. Med kompisar syftar lärarna på grupstryck och hur eleverna påverkas av kompisars val och attityder. En lärare skriver att det framför allt är kompisarna som påverkar, vilket kan tolkas som att läraren ser kompisarna som den främsta orsaken till hur eleverna väljer tillvalskurser. Enligt tre lärare är det de själva, alltså lärarna, som är en avgörande faktor för om eleverna väljer deras tillvalsämne. Personkemin mellan lärare och elev samt vilken inställning läraren har till undervisning kan enligt kommentarerna beskriva lärarens påverkande faktor.

Lärare 19: Läraren och tidigare erfarenheter av ämnet”. ”Skön miljö och passliga lärare ;).

Övriga faktorer som lärare tror att påverkar är elevens bakgrund, fortsatta studier, information kring tillvalsslöjd, könsroller, slippa läxor, tradition och trender. Med elevens bakgrund syftar läraren på, om eleven har växt upp med i en miljö där det slöjdas.

Lärare 3: Bakgrund, ifall de har möjlighet att arbeta hemma.

Hur elevens bakgrund påverkar beskriver läraren inte. Det kan vara så att en elev som har möjlighet att arbeta praktiskt hemma väljer slöjd för att eleven gillar det, eller också väljer eleven bort slöjden för att den inte ser att slöjden bidrar med något nytt. En elev som i framtiden vill jobba inom en slöjdrelaterad bransch har givetvis orsak att välja tillval i slöjd.

En lärare menar att informationen om tillvalsslöjdens upplägg kan vara en avgörande faktor.

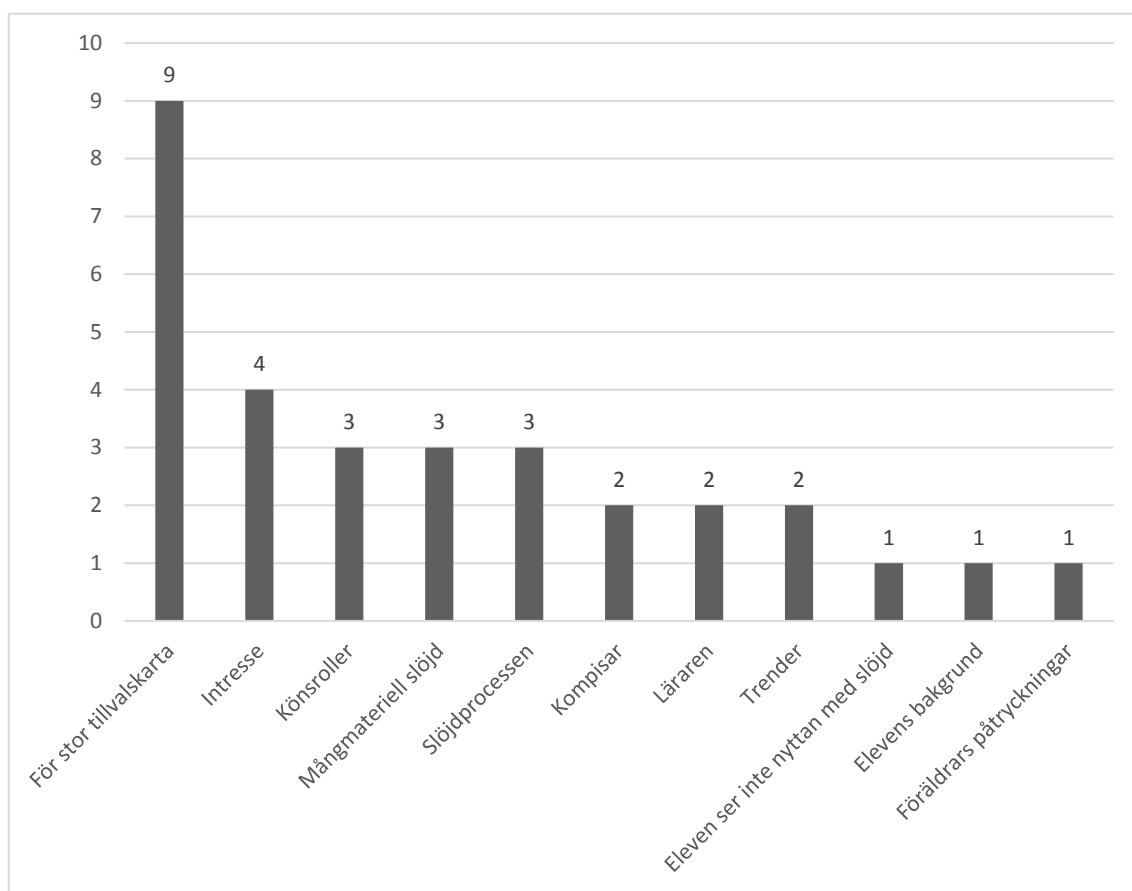
Lärare 20: Information till eleven, vet eleverna vad slöjden består av är det lättare att välja.

Könsrollerna, anger en lärare, som en påverkande faktor. Läraren ifråga jobbar på en skola som erbjuder tillvalskurser i antingen teknisk slöjd eller textilslöjd, vilket kan vara en orsak till att läraren upplever könsrollerna som den största påverkande faktorn.

En lärare skriver att en påverkande faktor för valet av slöjd som tillvalsämne delvis beror på att slöjden inte innehåller läxor på samma sätt som andra ämnen. Två andra lärare skriver att traditioner och trender är påverkande faktorer, som helt eller delvis kan avgöra val av tillvalsämne.

I tabell 9 nedan listas de faktorer lärare tror främst påverkar elever att inte välja slöjd som tillvalsämne. Faktorerna är delvis samma som i föregående tabell om faktorer som får elever att välja slöjd som tillval, men en del nya faktorer lyfts också fram.

Tabell 9: Faktorer som påverkar att elever inte väljer tillvalsslöjd



Den största påverkande faktorn enligt slöjdlärare i Svenskfinland är att tillvalskartan som eleverna väljer från är för stor. Även om eleverna är intresserade, finns det många andra kurser att välja mellan.

Lärare 4: Eleverna är jätteintresserade, tycker det är roligt men har svårt att göra valet. Mycket intressant på tillvals brickan.

Lärare 16: Många väljer ett språk + ett praktiskt, och tror tyvärr inte textil (annat med teknisk slöjd) är mångas favoritämne nr 1.

Tre lärare lyfter fram mångmateriell slöjd som en faktor, som de tror påverkar elever att välja bort tillvalsslöjd. Läraren som skrivit kommentaren nedan upplever sig tvungen att ordna slöjden så som hon tror lagen föreskriver, även om läraren upplever det som en avgörande faktor till att eleverna inte väljer tillvalskursen. Enligt Utbildningsstyrelsen (2015b) kan dock tillvalsslöjden ordnas som antingen teknisk slöjd eller textilslöjd.

Lärare 22: Man väljer inte konst och färdighetsslöjd för att det innehåller både mjuka och hårda slöjden i vår skola, så som lagen föreskriver.

Flera lärare lyfter även fram slöjdprocessen som en negativt påverkande faktor, eftersom de tror eleverna upplever den som lång och tung. En av lärarna tror att eleverna i dag vill ha snabba resultat, och antyder samtidigt att eleverna nuförtiden har sämre tålamod än tidigare.

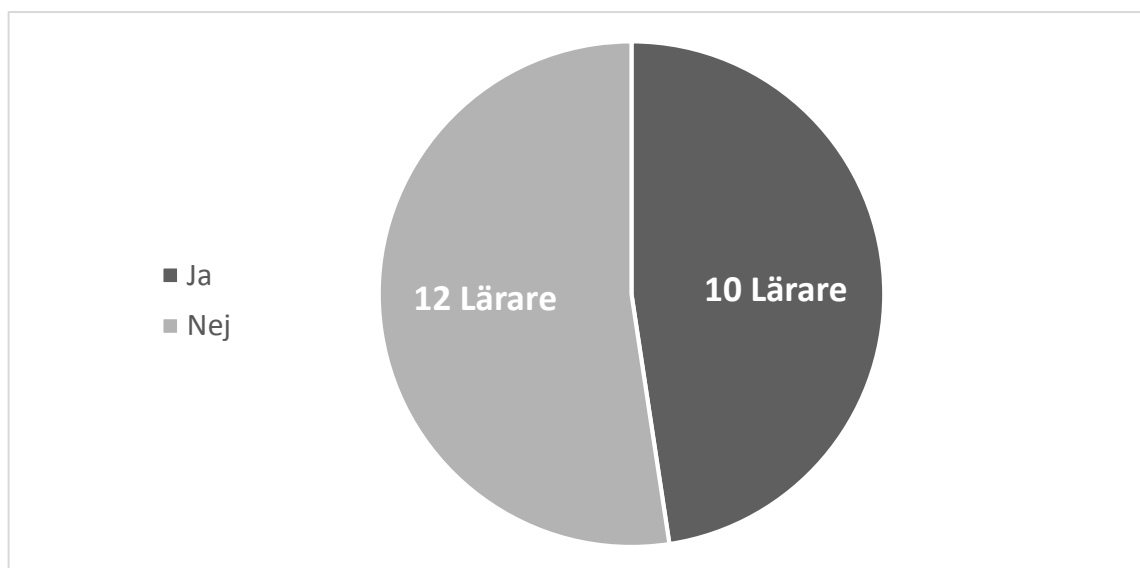
Lärare 19: Många upplever att det är jobbigt med långa processer där allt inte blir klart direkt.

Lärare 4: Slöjden tappar några elever eftersom dagens melodi är att få snabbt klart. Att jobba långsiktigt och ihärdigt några veckor blir många trötta på.

En lärare skriver att eleverna inte ser nyttan med slöjden och därför väljer de inte ämnet. En annan lärare skriver att föräldrarnas påtryckningar är en påverkande faktor, vilket kan tolkas som att föräldrarna inte ser nyttan med slöjden.

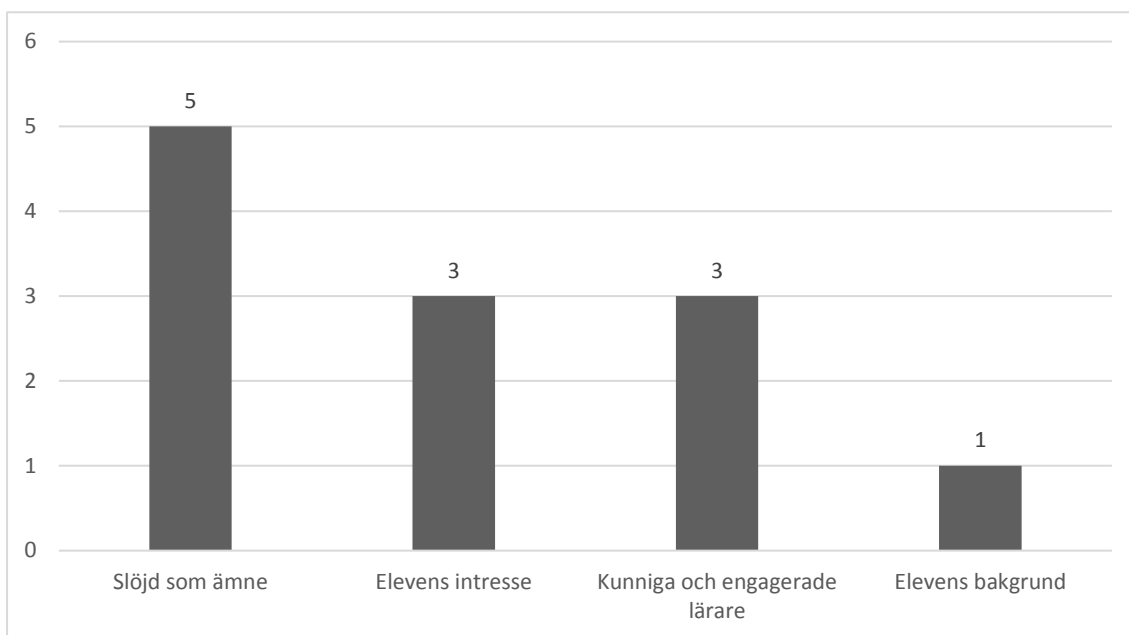
På enkätfrågan om slöjdlärarna upplever sig ha problem med att få elever att välja tillvalsslöjd svarade 12 av 22 lärare att de inte har problem med att få elever att välja slöjd. 10 lärare svarade att de har problem med att få elever till sina tillvalskurser, vilket ses i tabellen nedan.

Tabell 10: Har skolorna svårt att få elever att välja tillvalsslöjd?



De lärare som inte upplever några problem med att få elever att välja tillvalsslöjd, fick i enkäten möjlighet att svara på följdfrågan varför de tror att de inte har problem med att få elever till tillvalsslöjden. De 12 lärarnas svar kan ses i tabell 11 över lärarnas svar på varför eleverna väljer tillvalsslöjd.

Tabell 11: Lärarnas svar på varför eleverna väljer tillvalslöjd



Fem av lärarna svarade att de tror att eleverna väljer deras ämne på grund av ämnets karaktär. Som en lärare kommenterade, beror det på att slöjd är ett praktiskt ämne där eleverna får skapa något med sina händer. Två andra lärare lyfter också upp tekniker och maskiner de använder sig av i slöjdundervisningen som en lockande sak.

Lärare 9: De trivs med ämnet och behöver få göra praktiska saker.

Lärare 7: Intressant mångsidigt utbud. Både ”fasta” och valfria teman. Både traditionella och moderna (digitala) tekniker.

Lärare 20: Vår skola har en mångsidig maskinpark i teknisk slöjd.

Elevens intresse lyfts även här upp som en orsak till varför lärarna tror att de har elever som vill välja slöjd. Lärarna lyfter också fram sig själva som en orsak till varför eleverna väljer deras ämne. Samtidigt lyfter en lärare i sin kommentar upp, en för läraren upplevd problematik med att elevernas kunnande sjunkit.

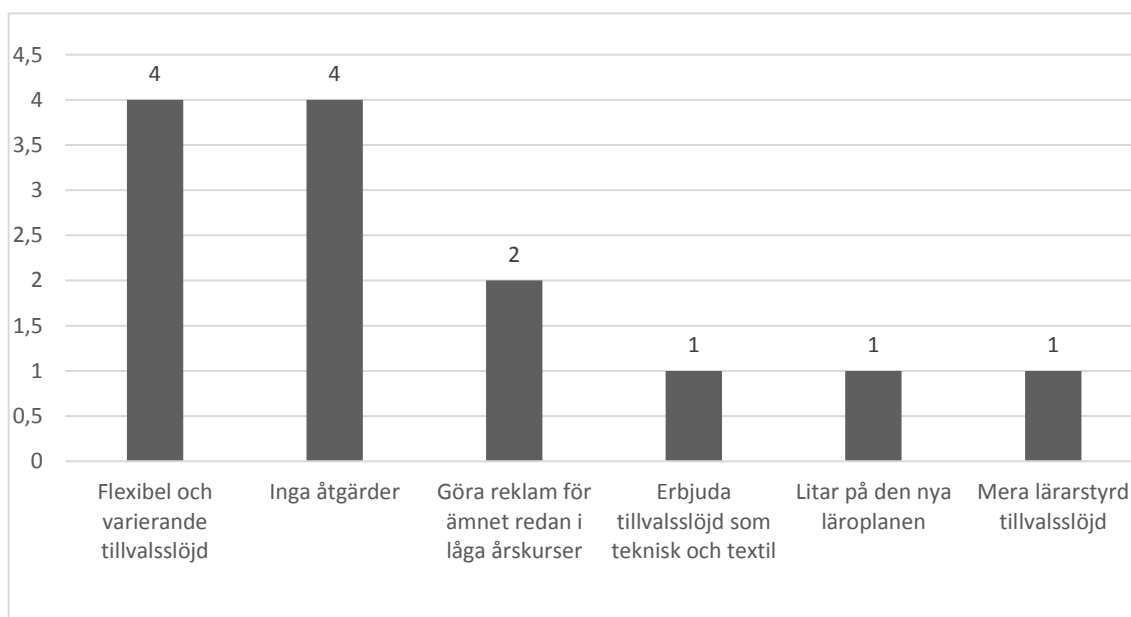
Lärare 4: Vi har nu en väldigt engagerad lärare i textilslöjd. Själv försöker jag också inspirera eleverna så gott det går även om vi arbetar inom vissa ramar och visa vilka möjligheter det finns. Kunnandet har sjunkit hos eleverna bara på de 7 åren jag arbetat på den här skolan eftersom det blivit mera bredd men mindre djup.

Flera lärare påstår också, att eftersom deras skola är en landsbygdsskola väljer eleverna gärna slöjd som tillval.

Lärare 20: Vår skolas upptagningsområde är väldigt stort. Finns många elever som kommer från landsbygden och ser nytta med ämnet.

De lärare som upplevde sig ha problem med att få elever att välja tillvalsslöjd, svarade på följdfrågan om vilka åtgärder de vidtagit för att locka elever till att välja slöjd. Lärarnas svar kan ses i sammanställningen över åtgärder som vidtagits för att få elever till tillvalsslöjd i tabell 12.

Tabell 12: Åtgärder som vidtagits vid skolor som har svårt att få elever att välja tillvalsslöjd



Enligt tabellen kan det ses att fyra lärare uppgett att inga åtgärder vidtagits för att locka elever till att välja slöjd som tillval, även om de har problem med få elever. fyra lärare har också skrivit att de ordnat undervisningen på ett mera flexibelt och varierande sätt, så att eleverna får välja material och uppgifter enligt intresse för att locka till sig fler elever.

Lärare 13: Har försökt variera undervisningens innehåll och sättet jag informerar om tillvalsämnet på, men konstaterat flera gånger att det inte spelar någon egentlig roll, eftersom det är kompisar som styr. Så känns litet hopplöst faktiskt.

Ett par lärare har börjat göra mera reklam för slöjden och för tillvalskurserna genom att informera om vad eleverna får jobba med inom kurserna.

Lärare 17: Försöker marknadsföra ämnet till de lägre klasserna och berätta om vad de ska få göra i tillvalsslöjden.

En lärare uppger att slöjdlärarna på skolan försökt få igenom ett förslag om att ordna tillvalskurserna uppdelade i teknisk slöjd och textilslöjd, för att få fler elever men att de inte blivit hörda.

Lärare 7: Vi slöjdlärare har försökt få igenom vår önskan om att eleven skulle få välja tyngdpunktsområde (tn/tx) då hen gör sitt val men inte blivit hörda. Eleven vill veta vad hen väljer. Ex. förr valde ca. 60 elever tn och ca. 20 tx.... iom den nya läroplanen hade vi 4 elever som valde slöjd..... Mycket sorgligt.

Enligt lärarens kommentar har elevantalet rasat från sammanlagt 80 elever till 4, vilket är en markant sänkning. Samtidigt skriver en lärare att hen inte vidtagit några åtgärder men hoppades på en förändring i och med den nya läroplanen.

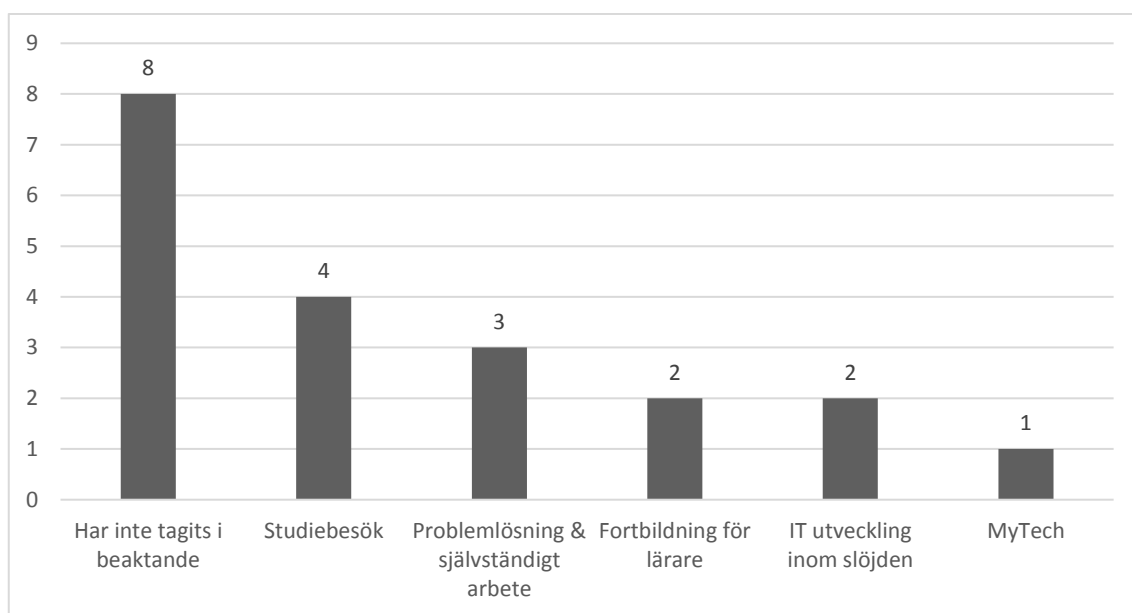
Lärare 9: Inga särskilda. Vi hoppades på en förändring i.o.m. nya läroplanens tillval där konst- och färdighetsämnen har en starkare roll.

En lärare skriver att hen försökt fokusera på intressantare arbeten framom valfriheten, vilket kan tolkas som mer fokus på slöjdprojekt istället för att locka elever, eller som att lärare ordnar mer lärarstyrd undervisning.

Lärare 11: Fokusera på intressanta arbeten före valfriheten.

I enkäten frågades lärarna också om hur de tagit vidareutbildning i beaktande inom tillvalsslöjden. En del lärare tolkade frågan som att den gäller deras egen fortbildning, men de flesta lärare tolkade frågan som den var tänkt, att det som frågas efter handlar om elevens vidareutbildning efter grundskolan. I tabell 13 nedan kan det ses en sammanställning över hur lärarna svarat.

Tabell 13: *Hur vidareutbildning har tagits i beaktande inom tillvalslöjden*



Enligt enkätsvaren har 8 av 22 lärare inte tagit vidareutbildning i beaktande när de planerat och utfört tillvalsundervisning i slöjd. fyra lärare uppger att de ordnar studie- och företagsbesök. Tre lärare skriver att de inom undervisningen fokuserar på problemlösning och självständigt arbete, för att förbereda eleverna på vidareutbildning och framtida arbete.

Av lärarna svarade två på frågan, som om den behandlade deras egen vidareutbildning med fortbildning. En av lärarnas svar kan tolkas som att de skulle behöva få mer skolning för att kunna beakta elevernas vidareutbildning, i och med att läraren kan förbereda eleverna för maskiner de får lära sig i andra stadiets yrkesskolor.

Lärare 14: Skulle behövas mera skolning i användandet av den datastyrd överfräsen.

Två lärare nämner IT i slöjden som ett sätt att beakta vidareutbildning. En av lärarna har försökt öka IT användningen medan den andra läraren har behandlat slöjdrelaterade bloggar.

En lärare skriver att de använt sig av My Tech-programmet, för att förbereda eleverna inför andra stadiets utbildningar och också för att hjälpa eleverna hitta det område de är intresserade av att studera och senare jobba med.

6 Diskussion

I det här kapitlet diskuterar vi undersökningens resultat i jämförelse med teorigrunden och med utgångspunkt i avhandlingens problemområde. Resultatet diskuteras i tre avsnitt utifrån de två undersökningarna som gjorts, samt forskningsfrågorna. I avsnitt 6.1 diskuteras resultatet av undersökningen av de lokala läroplanerna. I avsnitt 6.2 diskuteras enkätundersökningens resultat kopplat till den första forskningsfrågan, hur tillvalsslöjdens upplägg ser ut i de finlandssvenska skolorna. Avsnitt 6.3 behandlar enkätundersökningens resultat kopplat till avhandlingens andra forskningsfråga, vilka möjligheter och utmaningar slöjdlärare ser med tillvalsslöjd. Slutligen i avsnitt 6.4 och 6.5 behandlas reliabilitet, validitet och etik samt förslag till fortsatt forskning.

6.1 Tillvalsslöjd enligt de lokala läroplanerna

Målet med undersökningen av de lokala läroplanerna var, att kunna kartlägga hur tillvalsslöjden ordnas runt om i Svenskfinland. Så som kan ses i resultatavsnitt 5.1 är de lokala läroplanerna överlag inte tillräckligt detaljerade för att kunna fungera som grund för en kartläggning över tillvalsslöjdens upplägg. Endast åtta av de 29 lokala läroplanerna nämner timfördelningen av tillvalsslöjden. 13 av de lokala läroplanerna nämner vilken typ av tillvalsslöjd som ska erbjudas. Ett resultat som framkommer är att nio av de 13 lokala läroplanerna tydliggör att tillvalsslöjden ska erbjudas som teknisk och textilslöjd medan fyra lokala läroplaner tydliggör att slöjden ska erbjudas som slöjd. I endast två av 29 lokala läroplaner tydliggörs vilka kurser som erbjuds och vad kurserna innehåller.

Det framgår i avsnitt 2.5 att de lokala läroplanernas uppgift att beskriva och styra genomförandet av nationella mål samt de mål som är viktiga för tillvalsslöjden på lokal nivå. I avsnitt 2.4 kan det också ses, att ifall det på lokal nivå beslutats att tillvalsämnen baseras på elevens val, ska en plan för ämnet utarbetas. Den planen ska beskriva studiernas namn, omfattning, mål, innehåll, eventuella särdrag angående lärmiljöer och arbetssätt samt i vilka årskurser det valfria ämnet erbjuds (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 96). Eftersom endast 13 lokala läroplaner nämner hur tillvalsslöjden ska erbjudas eleverna, kan vi konstatera att de lokala läroplanerna inte utnyttjas som ett verktyg att klargöra tillvalskurserna på lokal nivå.

En genomgående trend som upptäckts när vi jämförde de lokala läroplanerna och hur lärarna svarat på enkäten är att de flesta skolor som ordnar tillvalsslöjd som teknisk slöjd och textilslöjd inte specificerar hur tillvalsslöjdens upplägg ska se ut i den lokala läroplanen. Läroplanen är ju till viss del tolkningsbar. Därför kan undervisningsanordnare på en del ställen välja att lämna den lokala läroplanen ospecificerad ifråga om hur tillvalsslöjden ska erbjudas i fråga om slöjdart. Möjligen för att lärarna ska kunna fortsätta ordna slöjden som teknisk slöjd och textilslöjd, även om det framgår i avsnitt 2.4.3 att tillvalsslöjden enligt läroplanen (2014) kan ordnas som teknisk slöjd och textilslöjd.

I endast åtta lokala läroplaner nämns timfördelningen av tillvalsslöjd. I enlighet med läroplansgrunderna, som behandlats i avsnitt 2.4, ska den lokala läroplanen klargöra fördelningen mellan konst- och färdighetsämnenas timantal och varje läroämne ska då utarbetas med hänsyn till det lokala totalantalet timmar i läroämnet. Eftersom endast åtta lokala läroplaner klargör timfördelningen, kan vi konstatera att utbildningsanordnare inte valt att fördela tillvalstimmarna eller att de lokala läroplanerna till viss del inte fungerar som det verktyg de borde vara.

Så som framkommer i avsnitt 2.1 är läroplansgrunder enligt Hartvik (2013) mer mål- och administrativt styrande än den tidigare läroplanen, på grund av att de lokala läroplanerna då inte uppnådde förväntningarna på att förtydliga målen. Vid uppgörandet av läroplansgrunderna (2014) har det kanske konstaterats att de lokala läroplanerna inte används som ett verktyg för att i tillräckligt stor utsträckning klargöra det lokala skolarbetet och att läroplanen därför gjorts mer målstyrande.

De lokala läroplanerna fungerar inte som en kartläggning över tillvalsslöjden i Svenskfinland i vår undersökning, eftersom de är ospecifika vad gäller tillvalsslöjd. Även om de till viss del konkretiserar innehållet i slöjd, nämns tillvalsslöjden inte tillräckligt noggrant för att vi ska kunna få ut några data av analysen. Det som även konstaterats är att de lokala läroplanerna inte nämner vidareutbildning eller någon koppling till närsamhället inom tillvalsslöjden. De elever som är intresserade av vidareutbildning inom slöjdområdet och har som ambition att arbeta inom ett praktiskt arbete, borde också enligt läroplansgrunderna, få möjlighet att inom tillvalskurserna förbereda sig för vidareutbildning och bekanta sig med arbetsmöjligheterna i närmiljön.

En del undervisningsanordnare kan ha valt att använda sig av skolvisa läroplaner, vilka vi inte har tillgång till eftersom de ofta hittas bakom låsta program så som på Wilma. Det

kan till viss del ha påverkat de lokala läroplanernas utformning och att de enskilda kursernas utformning specificeras inom skolans plan. De lokala läroplanerna behandlar främst slöjdämnet som helhet och inte de enskilda kurserna.

Vi vet alltså inte om skolorna jobbar utifrån de lokala läroplanerna eller om de har skolvisa läroplaner som vi inte har tillgång till. Slöjdämnet kan nog dra nytta av en konkretisering på lokal nivå. För tillvalsslöjdens del kunde speciellt möjligheterna till vidareutbildning på orten och det lokala kulturarvet beaktas i de lokala läroplanerna.

6.2 Tillvalsslöjd i Svenskfinland

Enligt läroplansgrunderna (Utbildningsstyrelsen, 2014), som vi behandlar i avsnitt 2.4, är slöjd ett mångmateriellt ämne där eleverna får ett betyg, oavsett tillvalskursens ämnesinnehåll. Utifrån enkätstudien kan vi se att tre fjärdedelar av de finlandssvenska skolor som ingått i enkätstudien, ordnar tillvalsslöjd i teknisk slöjd och textilslöjd, medan fem skolor ordnar tillvalsslöjd som ett ämne. För övrigt kan vi också se att det ordnas många andra tillvalskurser, som av en del lärare benämns som b-tillval eller kortkurser som eleverna kan välja. Slöjd som ett ämne är väldigt brett och det finns en stor risk att eleverna endast skrapar på ytan av allt innehåll och att kunskaperna inte befästs hos eleven.

I och med att även nytt innehåll som 3D-printning och programmering tillkommer inom slöjden, blir ämnet ännu bredare än det varit. Hur upplägget med långa och korta kurser ser ut varierar, men genom att skolorna ordnar ett flertal kortkurser kan elevernas intressen beaktas. Också möjligheterna till fördjupning inom specifika områden, som intresserar eleverna, eller som värdesätts på lokal nivå med tanke på vidareutbildning och arbetslivet i nejdén beaktas då. Av tillvalskurserna som förekommer är en del breda och allmänbildande och en del mer djupgående inom ett specifikt ämnesområde.

Enligt undersökningen har en fjärdedel av skolorna tolkat läroplansgrunderna så att de nu ska ordna tillvalsslöjd som ett ämne. I avsnitt 2.4 klargörs att tillvalsslöjden ska fördjupa lärandet inom slöjden utifrån elevens intresse. Det klargörs inte i läroplanen vad tillvalskurserna ska heta eller innehålla, utan den saken avgör utbildningsanordnaren på lokal nivå och beskriver den i den lokala eller skolvisa läroplanen, vilket vi diskuterat i föregående avsnitt. Det som läroplanen nämner är att tillvalsslöjden ska fördjupa lärandet inom det mångmateriella ämnet slöjd utifrån elevens intresse. Utbildningsstyrelsen

(2015b) har dock publicerat stödmaterial för slöjdamnet där det framkommer att tillvalskurserna kan heta exempelvis teknisk slöjd och textilslöjd och bestå av slöjdinnehåll från den ena slöjdarten.

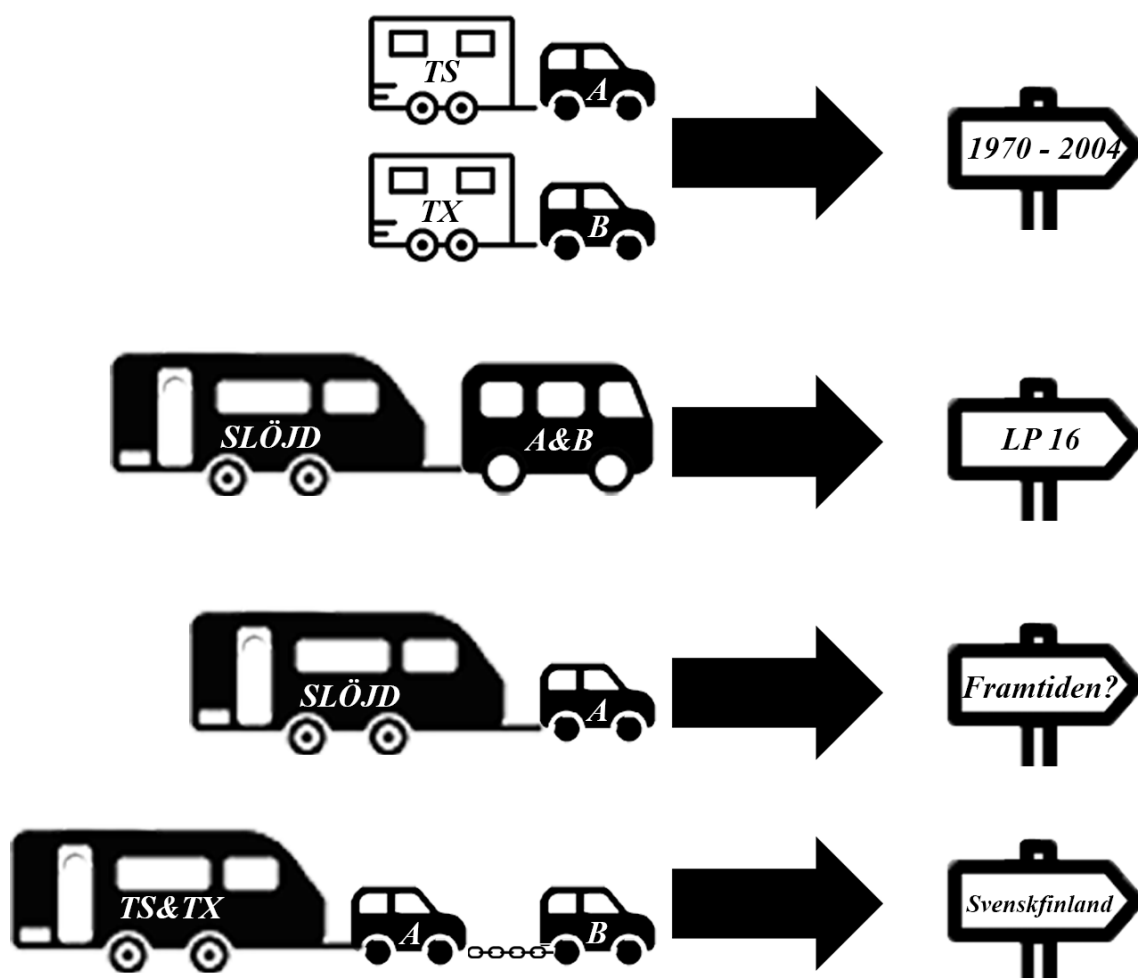
Tre fjärdedelar av skolorna som deltagit i vår undersökning, har tolkat läroplansgrunderna så, att eleverna enligt intresse får välja inriktning inom teknisk slöjd eller textilslöjd och eleverna därigenom fördjupar sig enligt intresse. För att ge eleverna möjlighet att jobba mångmateriellt har en del skolor ordnat undervisningen så att eleverna fritt kan ta del av undervisningen i den andra slöjdarten enligt behov och intresse. Slöjdarterna har således öppnats upp för varandra och undervisningen har gjorts mera flexibel. En del skolor uppger dock även att de inte jobbar ämnesöverskridande och att när eleverna gjort sitt val att jobba inom teknisk slöjd eller textilslöjden, har de inte möjlighet att ta in delar av den andra slöjdarten. Detta på grund av schematekniska eller utrymmestekniska skäl.

Vi kan argumentera för en uppdelning av slöjdamnet i olika tillvalskurser, eftersom det kan förenkla lärares planering av slöjdundervisningen. Att eleverna ska få ett betyg i slöjd oavsett innehåll, kan vara en utmaning. Oavsett slöjdart eller slöjdområde ska eleverna dock jobba med en hel slöjdprocess, som vi behandlat i avsnitt 3.1. Det här utgör sedan grunden för bedömningen tillsammans med slöjdamnets övergripande mål och innehåll, samt bedömningskriterier. Många lärare skriver att elevernas intresse för tillvalsämnet slöjd är lågt och att eleverna helst vill välja tillval inom ett mer specifikt område, vilket också är möjligt även om många lärare verkar tro att båda slöjdarterna ska ingå i all undervisning. En lärare skrev att elevantalet inom tillvalsslöjden minskat från 80 elever till 4 elever, efter att skolan infört slöjd som ett mångmateriellt tillvalsämne. Det kan kanske vara så att övergången till slöjd som ett ämne i den skolan inneburit en för stor förändring och att tillvalsslöjden med fördel kan ordnas skilt för de olika slöjdarterna. Samarbete mellan slöjdarterna kan givetvis förekomma även om de undervisas skilt.

Lärarsamarbete ställer unika krav på tillvalsslöjdens undervisning, vilket vi belyser i avsnitt 3.3. Enligt enkätundersökningen kan eleverna i fem av 20 skolor jobba med båda slöjdarterna inom tillvalsslöjden, även om eleverna valt den ena slöjdarten som sitt tillvalsområde. I två skolor jobbar lärarna också helt tillsammans med en gemensam slöjdkurs. Det är också värt att lyfta fram att 11 lärare inte jobbar tillsammans med läraren i den andra slöjdarten, även om läroplanen lyfter fram vikten av att jobba med många olika material inom slöjden som en viktig utgångspunkt vid planeringen. För att ordna mångmateriell slöjd inom tillvalsslöjden idag krävs det någon typ av lärarsamarbete

eftersom skolorna idag har två lärare som undervisar i teknisk slöjd och textilslöjd. Samarbetet måste vara frivilligt enligt den teori vi lyfter fram i avsnitt 3.3 och om samarbetet är påtvingat uppstår inte nödvändigtvis ett samarbete som upplevs som positivt och som gynnar båda lärarna. Så som en lärare lyfter fram i enkätsvaret, kan ämneskollegans kompetens och intresse ha stor inverkan på hur samarbetet upplevs och hur bra det fungerar, både till det bättre och det sämre.

Hur läroplanen tolkas varierar alltså, men genom att eleverna väljer tillvalsämne kan vi konstatera att både läroplanen och elevens intresse beaktas. Tillvalsämnet slöjd kan ordnas på flera sätt, vilket kan ses i figuren nedan.



Figur 7: Sammanfattning av tillvalsslöjden i Svenskfinland

Figuren belyser slöjdämnet utveckling från de gamla läroplanerna som presenteras i avsnitt 2.3 till den aktuella läroplanen. Tidigare ordnades slöjdundervisning som teknisk slöjd eller textilslöjd, vilket de båda bilarna högst upp representerar. Bilarna representerar lärare som drar varsin kärra som ska representera läroämnet teknisk slöjd eller textil slöjd.

Enligt LP 2016 som kan ses i figuren ska slöjdundervisningen ordnas som ett ämne med två samarbetande lärare. Den naturliga vägen att gå, om vi ser på framtiden, är då kanske att en lärare ska undervisa i mångmateriell slöjd. Om det blir på det sättet tappar undervisningen troligen sitt djup och blir ett brett och ytligt läroämne.

Den sista raden med bilar representerar det resultat vi har fått fram utifrån vår enkätundersökning. I Svenskfinland ordnas tillvalsslöjd som antingen teknisk slöjd, textilslöjd eller som ett antal mindre kurser men som alla ger vitsord i ämnet slöjd. De lärare som drar lasset eller undervisar de här slöjdkurserna samarbetar på lite olika sätt. Ibland fungerar samarbetet och undervisningen ordnas delvis i enlighet med LP 2016 medan det oftast ser ut så som figuren beskriver slöjdundervisningen i Svenskfinland. De båda lärarna kör i skilda bilar, de undervisar i varsin slöjdart, men de ska ge eleven ett betyg i slöjd.

Enligt lärarnas kommentarer vill många lärare behålla uppdelningen av slöjd i teknisk slöjd och textilslöjd. I avsnitt 2.4.3 behandlar vi läroplansgrundernas anvisningar om ordnandet av tillvalsslöjd. Där framkommer att tillvalsslöjden mycket väl kan ordnas som teknisk slöjd och textilslöjd. Att tillvalsundervisningen ska ordnas som en gemensam kurs för båda slöjdarterna verkar vara en vanligt förekommande missuppfattning bland lärarna.

Med ett lyckat samarbete kan tillvalsslöjden ändå utvecklas till ett brett ämnesområde, där eleverna ges möjlighet att fördjupa sig inom det egna intresseområdet. Samtidigt med hjälp av ett ämnesöverskridande samarbete med andra läroämnen, kan man beakta vidare utveckling och vardagsnyttan, som slöjden kan bidra med. Då krävs det att slöjdsalarna på många håll utvecklas så, att alla utrymmen befinner sig i närheten av varandra, annars upplevs det mångmateriella slöjdamnet som en stor utmaning istället för en möjlighet.

6.3 Utmaningar och möjligheter med ordnandet av tillvalsslöjd

I enkätundersökningen fick lärare i Svenskfinland möjligheten att uppge vilka utmaningar de upplever med ordnandet av tillvalsslöjden. De vanligaste utmaningarna var enligt lärarna att få tillräckligt med elever och att antalet undervisningstimmar minskat. Enligt lärarnas svar handlar de båda utmaningarna om att det erbjuds många intressanta tillvalsämnen och att eleverna i någon skola erbjuds färre tillvalstimmar. Lärarna upplever också att de måste kämpa hårt för att locka elever till sitt tillvalsämne och att det enligt läraren som skrivit kommentaren känns fel att försöka påverka elevernas val och intresse.

Tillvalsämnen ska baseras på elevernas intressen och eleverna ska själva få göra sina val. Hur mycket läraren sedan väljer att försöka påverka eleverna är upp till var och en. Det kan givetvis i en del skolor krävas att lärare marknadsför sina ämnen för att synas och höras. Om slöjdämnet inte känns intressant eller viktigt för eleven borde kanske ämnet förnyas eller ändras. De flesta lärare som upplevde problem med att få elever uppgav att de inte vidtagit några åtgärder för att göra ämnet mer intressant.

Enligt lärarna är den mångmateriella slöjden också en utmaning. En lärare skriver att de båda slöjdarterna teknisk slöjd och textilslöjd redan är mångmateriella och att den mångmateriella slöjden främst handlar om hur ämnet tolkas. Eftersom lärarna sett att intresset för tillvalsslöjden är större, ifall tillvalet erbjuds uppdelat mellan teknisk slöjd och textilslöjd, erbjuder de hellre ämnet uppdelat. De andra utmaningarna lärare ser med tillvalsslöjden kan kopplas ihop med den mångmateriella slöjden. Lärarna nämner schema- och utrymmestekniska problem som utmaningar med ordnandet av speciellt mångmateriell slöjd. Om eleverna ska jobba med alla material behöver slöjdsalarna ligga nära varandra och lärarnas undervisning behöver till större del koordineras.

Möjligheterna med tillvalsslöjden enligt slöjdlärarna handlar om utveckling och fördjupning av elevernas färdigheter, mångmateriell slöjd, beaktande av elevernas intressen samt att sätta grunden för en praktiskt inriktad yrkesbana hos eleverna. Lärarnas kommentarer lyfter fram fördjupning av ämneskunskaperna som tillvalsslöjdens främsta möjlighet, eftersom eleverna i de lägre kurserna jobbar med så många olika material, tekniker och metoder. Så som en lärare skriver är tillvalsslöjden viktig för de elever som i framtiden ska jobba inom en slöjdrelaterad bransch. Här finns det också möjligheter till utveckling av tillvalsslöjden genom mera ämnesöverskridande samarbete som behandlas i kapitel 3. Ett ämnesöverskridande samarbete kunde ha som mål att förbereda elever för vidare utbildning och till en karriär som ingenjör eller till andra högutbildade arbeten där praktiskt arbete ingår. Lärarna ser utvecklingen av elevernas praktiska färdigheter som tillvalsslöjdens främsta möjlighet. Slöjd som läroämne kan mycket väl bidra med andra viktiga färdigheter, även för elever inriktade på andra framtida arbetsområden.

Faktorerna som lärarna tror påverkar elevens val av tillvalsämne är främst elevens intresse men också många andra. Endast två lärare nämner föräldrarna som en påverkande faktor och då endast som en kort tilläggskommentar. Enligt forskning som vi presenterar i avsnitt 3.4 är föräldrarna den främsta påverkande faktorn. Enligt forskning är lärarna också de som har minst betydelse, men enligt vår enkätundersökning uppger flera lärare

att de har stora möjligheter att påverka eleverna. Nygren-Landgårds (2008) diskuterar att slöjden är ett unikt ämne, eftersom ämnet saknar lärobok och en tydlig struktur. Därför har läraren en mycket större inverkan på ämnet än vad lärare i andra ämnen har.

10 av 22 lärare uppger att de har svårt att få elever att välja deras tillvalskurser. Av de 10 lärarna skriver fyra att de inte vidtagit några åtgärder för att locka elever till att välja slöjd. Fyra andra lärare skriver att de ordnat undervisningen på ett mera flexibelt sätt så att eleverna ska få möjlighet att göra saker inom slöjd som de är intresserade av. En lärare skriver att hen hoppats på en förändring i och med den nya läroplanen, men enligt vad vår undersökning visat, har elevantalet för val av tillvalsslöjd minskat om tillvalsslöjden ordnats som ett gemensamt ämne. En lärare skriver också att de gått tillbaka till att erbjuda tillvalsslöjd som teknisk slöjd och textilslöjd, för att igen få fler elever inom tillvalsslöjden.

En annan aspekt av tillvalsslöjden som vi själva gärna lyfter fram har att göra med vidareutbildning. Enligt enkätstudien skriver 8 av 22 lärare att de inte beaktat vidareutbildning i tillvalsslöjden. Egentligen kan vi i resultatredovisningen se att endast en skola på ett konkret sätt beaktat vidareutbildning. I den skolan har eleverna fått jobb med ett program som heter My Tech. Ett program som ska konkretisera vad de olika arbetsområde handlar om och vad som krävs av eleverna för att ta sig in i de olika branscherna.

6.4 Reliabilitet, validitet och etik

Enligt Stukát (2011) skall undersökningen följa fyra huvudkrav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentiella kravet och nyttjandekravet. Forskaren måste ta hänsyn till medverkandes rättigheter och anonymitet. Informationen som samlas in får inte utnyttjas eller lånas ut för affärsmässigt bruk eller icke-vetenskapliga ändamål. Därför har informanterna som medverkat i undersökningen informerats om deras anonymitet i denna forskning. De som medverkar i studien har även blivit informerade om undersökningens syfte.

Resultatet på enkätundersökningens första del om hur tillvalsslöjden ordnas i Svenskfinland kan ha påverkats av att det är lärare som svarat på hur undervisningen ordnas. Lärarnas åsikter, syn på slöjden, erfarenheter och läroplanstolkningar kan ha

påverkat enkätsvaren. Hur tillvalsslöjden faktiskt ordnas kan skilja sig från hur lärarna skriver att de ordnar undervisningen.

En annan undersökningsmetod kunde ha varit intervju med några av slöjdlärarna för att få en mer detaljerad och djupgående analys av tillvalsslöjdens utmaningar och möjligheter. Enkätundersökningen användes dock för att få en kartläggning över hur tillvalsslöjden ordnas utöver vilka utmaningar och möjligheter lärarna ser.

Utgående från de lokala läroplanerna och enkätsvaren kunde vi urskilja de olika svaren på tillvalsslöjdens möjligheter och utmaningar samt utformandet av tillvalsslöjden. Båda datainsamlingsmetoderna gav därmed värdefull information för vår undersökning.

Sammanfattningsvis lämpar sig undersökningen och tillvägagångssättet för att kartlägga tillvalsslöjdens utbud i Svenskfinland samt ge en inblick i vilka möjligheter och utmaningar lärarna ser med undervisningen. De båda undersökningsmetoderna, textanalys av de lokala läroplanerna och enkätundersökningen, ger både en bredare bild av hur undervisningen av tillvalsslöjd ska ordnas och en djupare inblick i hur lärarna ordnar undervisningen av tillvalsslöjd.

6.5 Förslag till fortsatt forskning

Under arbetets gång har vi stött på en hel del frågor som kunde utgöra grunden för vidare forskning. En del av de frågor vi stött på har att göra med införandet av de nya läroplansgrunderna (2014) men en del är också fristående. Det problemområde som vi återkommande stöter på är hur lärarsamarbetet inom tillvalsslöjden och även inom slöjden som helhet kan utvecklas. Vad kan man göra för att vidareutveckla möjligheterna. Den mångmateriella slöjden erbjuder trots allt stora möjligheter för lärarna vid planering och genomförande av slöjdundervisningen. För att ordna slöjdundervisning av god kvalitet krävs det två lärare med expertområde inom var sitt slöjdområde. Samarbetet ställer krav på att lärarna och frågan om hur samarbete med slöjdprocessen som utgångspunkt kan se ut, upplever vi vara av stor vikt.

För att ordna undervisning på ett mångmateriellt sätt, krävs också att undervisningen kan ordnas på ett och samma ställe, oavsett vilka materiel, metoder eller verktyg som används. Därför kunde vidare forskning undersöka hur en mångmateriell slöjdsal kan utformas, så

att allt från svetsning och vävning till maskinsömnad och 3D-printande kunde genomföras på en sådan plats att lärarna kan ha uppsikt över vad som händer i slöjdsalen.

Som vi på flera ställen i avhandlingen behandlat, styrs slöjden av mål som ska uppnås genom helhetsskapande temaområden. Det beskrivs inte ingående vilka material eller tekniker som ska behandlas, utan slöjden ska ordnas utifrån teman som är intressanta för eleverna. Därför kunde det vara relevant att undersöka vilka möjligheter det finns till att ordna undervisning utifrån det innehåll läroplanen (2014) anger som slöjdens innehåll. Man borde kunna utarbeta ett konkret läromedel, där det beskrivs vilka temaområden som kan utgöra grunden för undervisningen, så att undervisningen görs nyttig och intressant för eleverna, samtidigt som de lär sig de viktigaste metoderna och verktygen. Ett läromedel för slöjd som utgår från läroplansgrunderna (2014).

Många lärare upplever enligt vår undersökning en osäkerhet över hur tillvalsslöjden ska ordnas. Vi har också sett att en del lärare missförstått vilka möjligheter de har att ordna undervisning på olika sätt. Vidare forskning kunde ta fasta på huruvida stöd, lärarna behöver för att ordna undervisningen så som de tror fungerar bäst.

Enligt vår undersökning är vidareutbildning inte något som på ett konkret sätt beaktas när tillvalsslöjden planeras. Också vardagsnyttan med slöjden faller i glömska under planeringen när alla läroplansmål beaktas. Vidare forskning kunde undersöka vilka konkreta sätt det finns att mera behandla vidareutbildning, samt vardagsnyttan med slöjd inom tillvalsslöjden, så att också eleverna upplever att de lär sig något för framtiden eftersom vår undersökning visat att lärarna upplever intresset för slöjd som ganska svagt på många håll i Svenskfinland.

Litteraturförteckning

- Anttila, P. (2003). Käsityöammatin ja –yrittäjyyden haasteet 2000-luvulla. *Textiiliopettaja. Textilläraren*. 1/2003, s. 3.
- Autio, O., & Soobik, M. (2012). Categorizing the meanings of craft. A multi-perspectival framework for eight interrelated meaning categories. *Techne serien*. 19(1), 17–33. Hämtad 31 januari 2019, från <https://journals.hioa.no/index.php/techneA>.
- Bell, J. (2016). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Drake, S. M., & Burns, R. C. (2004). *Meeting standards through integrated curriculum*. Virginia: ASCD.
- Dresch, J., & Lovén, A. (2010). Vägen efter grundskolan. I L. Lundahl, *Att bana vägen mot framtiden* (s. 37-61). Lund: Studentlitteratur.
- Friend, M., & Cook, L. (2014). *Interaction: Collaboration Skills for School Professionals*. Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Hartvik, J. (2013). *Det planlagda och det som visar sig* (Akademisk avhandling). Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Hasselskog, P. (2010). *Slöjdlärares förhållningssätt i undervisningen* (Akademisk avhandling). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hasselskog, P., & Ekström, A. (2015). *Slöjd i grundskolan. En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9*. Rapport 425. Stockholm: Skolverket.
- Huovila, R., Hintsala, T., Säilä, J., & Rautio, R. (2018). *Kirja käsityöstä*. Jyväskylä: PS - Kustannus.
- INNOKOMP. (2018) Turun Yliopisto. Hämtat 17 December 2018, från <https://www.utu.fi/fi/sivustot/innokomp/pasvenska/Documents/INNOKOMP%20projektpresentation.pdf>
- Johansson, M. (2009). Slöjdämnet - Urgammalt, modernt och coolt. *KRUT, Kritisk utbildningstidskrift*. Nr 133/134, 5–13.
- Kommittébetänkande 1970 A:4. (1970). *Grundskolans läroplanskommittés betänkande I. Grunderna för läroplanen*. Helsingfors: Statens tryckericentral.
- Kommittébetänkande 1970 A:5. (1970). *Grundskolans läroplanskommittés betänkande II. Grunderna för läroplanen*. Helsingfors: Statens tryckericentral.
- Lepistö, J. (2004). *Käsityö kasvatuksen välineenä*. Åbo: Turun Yliopisto.

- Lepistö, J., & Lindfors, E. (2015) From Gender-segregated Subjects to Multi-material Craft: Craft Student Teachers Views on the Future of the Craft Subject. *FormAkademisk*, 8(3). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.1313>
- Lindfors, L. (1991). *Slöjddidaktik : inriktning på grundskolans textilslöjd*. Helsingfors: Finn Lectura.
- Lindfors, L. (1996) Slöjd i utvecklingen. Varför är slöjd ett skolämne. I E. Geber., & M. Porko. (1996). *Slöjd i utveckling*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Nielsen, L. M. (2009). *Fagdidaktikk for kunst og håndverk, igår – i dag – i morgen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nygren-Landgårds, C. (1997). *Det tänkta och det upplevda undervisningsämnet : en studie om undervisning i slöjdpedagogik* (Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr 15/97) Vasa: Åbo Akademi.
- Nygren-Landgårds, C. (2003). *Skolslöjd nu och då -men vad sen?* Vasa: Åbo Akademi.
- Nygren-Landgårds, C. (2008). *Uppsving åt slöjden*. Yle Arenan. Hämtat 31.1.2019, från <https://areena.yle.fi/1-3153006>
- Porko-Hudd, M., Sjögren, B., & Sunngren, M. (2015). *Slöjdförfröjd. Didaktiska diskussioner om och idéer för slöjdundervisningens upplägg*. Vasa: Fakulteten för pedagogik och välfärd, författarna.
- Porko-Hudd, M., & Åbacka, G. (2011). Slöjd och huslig ekonomi – olika på grund av kön eller samma för alla? i V. Bäck, T. Gullberg, K. Linnanmäki, M. Lithén, A.-S. Loo, & M. Porko-Hudd, *Genus i skola och utbildning* (ss. 69–81). Vasa: Åbo Akademi.
- Pöllänen, S. (2009). Contextualising Craft: Pedagogical Models for Craft Education. *The International Journal of Art & Design Education*. 28(3), (s. 249–260). Hämtat 31 januari 2019, från https://www.researchgate.net/publication/229728297_Contextualising_Craft_Pedagogical_Models_for_Craft_Education
- Pöllänen, S., & Kröger, T. (2006). Kokonainen ja ositettu käsityö paradigmimaailmoina: näkökulmia ja tulevaisuudensuuntia. I L. Kaukinen & M. Collanus (Red.), *Teksteja ja kangastuksia* (s. 86–96). Hamina: Akatiimi.
- Rylander Lundström, M. (2017). *Slöjd i en digital skola*. Stockholm: Lärarförlaget.
- Rättälä, M. (2018). *Pojat hylkäsivät käsityöt – teknisen työn osaaminen rapautuu, teollisuudella vaikea löytää tekijöitä*. Hämtat 1 December 2018, från <https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/pojat-hylkasivat-kasityot-teknisen-tyon-osaaminen-rapautuu-teollisuudella-vaikea-loytaa-tekijoita/811276/>

- Sawyer, R. K. (2011). What makes Good Teachers Great? The Artful Balance of Structure and Improvisation. I R. K. Sawyer, *Structure and improvisation in Creative teaching* (s. 1–26). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sjöberg, B. (2009). *Med formgivning i fokus. En studie om holistisk slöjd i lärarutbildningen* (Akademisk avhandling). Åbo: Åbo Akademi.
- Skolstyrelsen. (1985). *Grunderna för grundskolans läroplan 1985*. Helsingfors: Statens tryckricentral.
- Stukat, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Suojanen, U. (2000). Slöjd och samhällsförändring. I U. Suojanen, & M. Porko-Hudd (Red), *World-Wide Sloyd. Ideologi för framtidens samhälle. Dokumentation från NordFo-symposium Vasa, 26-27.11.1999*. (Techne serien. Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetenskap B:8/2000, (s. 65–98). Vasa: NordFo.
- Swanljung, L. (2018). *Varför välja slöjd? Tonåringars uppfattningar om vilka faktorer som påverkar deras val av slöjd om valfritt ämne*. Opublicerad magisteravhandling. Vasa: Åbo akademi.
- Utbildningsstyrelsen. (1994). *Grunderna för grundskolans läroplan 1994*. Helsingfors: Tryckericentralen.
- Utbildningsstyrelsen. (2004). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004*. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Hämtat 31 januari 2019, från http://www.oph.fi/lp2016/grunderna_for_laroplanen
- Utbildningsstyrelsen. (2015a). *Vad innebär valfrihet*. Hämtat 11 september 2018, från https://www.oph.fi/lp2016/vagkarta/vad_innebar_valfrihet
- Utbildningsstyrelsen. (2015b). *Undervisning i slöjd*. Hämtat 28 januari 2019, från https://www.edu.fi/planera/grundlaggande_utbildning/slojd/lp2016_-_stodmaterial_i_slojd/undervisningen_i_slojd
- Utbildningsstyrelsen. (2018). *Uppgifterna för gymnasiediplomet i slöjd 2018–2019*. Hämtat 25 januari 2019, från https://www.edu.fi/planera/teman/gymnasiediplomet/gymnasiediplomet_i_slojd
- Vikström, P. (2008). *"Flickor och pojkar jobbar på olika sätt", Elevers uppfattningar om slöjd och jämställdhet*. Opublicerad avhandling pro gradu. Vasa: Åbo Akademi.
- Zettergren, P. (2013). Kamratrelationer i ung och vuxen ålder. i A.-K. Andershed, & H. Andershed, *Att studera människors utveckling* (s. 33–47). Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1. Följebrev till enkäten

Hej!

Detta brev riktas till slöjdlärare i Svenskfinland. Om du som tar emot brevet inte är slöjdlärare vore vi tacksamma om du kunde vidarebefordra brevet till slöjdlärarna på din skola. Tack på förhand!

Vi som utför denna undersökning heter Ville Borgmästars & Benjamin Kroksjö. Vi studerar slöjdvetenskap vid Åbo Akademi i Vasa, och håller på med vår Pro gradu avhandling. Denna undersökning görs i samarbete med projektet INNOKOMP som jobbar för att utveckla slöjdundervisningen. Syftet med denna undersökning är att kunna kartlägga hur tillvalsslöjden ser ut i våra skolor och hur den erbjuds. Vi skickar denna undersökning till alla årskurser 7 - 9 som har svensk undervisning i slöjd i Svenskfinland, så ditt deltagande är mycket viktigt för oss.

Ditt svar kommer att behandlas konfidentiellt.

Ditt deltagande kommer att ta ca 5 - 10 minuter.

Sista dagen för att skicka in enkäten är den 23.11.2018

Kom ihåg att trycka på SKICKA i slutet av enkäten!

Ha en fortsatt trevlig höst.

Ville & Benjamin



Enkät gällande kartläggning av tillvalsslöjd i Svenskfinland

Vi som utför denna undersökning heter Ville Borgmästars & Benjamin Kroksjö. Vi studerar slöjdvetenskap vid Åbo Akademi i Vasa, och håller på med vår Pro gradu avhandling. Syftet med denna undersökning är att kunna kartlägga hur tillvalsslöjden ser ut i våra skolor och hur den erbjuds. Vi skickar denna undersökning till alla årskurser 7 - 9 som har svensk undervisning i slöjd i Svenskfinland, så ditt deltagande är mycket viktigt för oss.

Ditt svar kommer att behandlas konfidentiellt.

Ditt deltagande kommer att ta ca 10 minuter.

Sista dagen för att skicka in enkäten är den 16.11.2018

Kom ihåg att trycka på SKICKA i slutet av enkäten!

Skola:

Ditt svar

Elevantal:

Ditt svar

Ort:

Ditt svar

Vad heter tillvalskurserna som erbjuds i slöjd vid din skola? Ange också vilka material eller tekniker ni arbetar med inom kurserna.

Ditt svar

Beskriv hur samarbetet mellan teknisk slöjd och textilslöjd eventuellt finns i tillvalskurserna

Ditt svar

Ange vilka utmaningar du ser med arrangemanget kring tillvalsslöjd

Ditt svar

Ange vilka möjligheter du ser med tillvalsslöjd

Ditt svar

Jobbar ni ämnesöverskridande i tillvalsslöjden?

- Ja
- Nej

Ifall JA! Med vilka ämnen?

Ditt svar

Ifall NEJ! Varför har ni valt att inte jobba ämnesöverskridande i tillvalsslöjden

Ditt svar

Har eleven möjlighet att välja vilka valfria ämnen eleven vill läsa eller beslutar skolan om användningen av de valfria timmarna inom konst- och färdighetsämnen

Ditt svar

Vilka faktorer tror du påverkar elever att välja tillvalsslöjd?

Ditt svar

Vilka faktorer tror du får elever att inte välja tillvalsslöjd?

Ditt svar

Har ni problem med att få elever att välja tillvalsslöjd?

- Ja
- Nej

Ifall JA! Vilka åtgärder har tagits för att få eleverna att välja slöjd som tillval?

Ditt svar

Ifall NEJ! Varför tror ni att eleverna väljer tillvalsslöjd i er skola?

Ditt svar

Hur har ni tagit vidareutbildning i beaktande i tillvalsslöjden?

Ditt svar

Övriga kommentarer

Ditt svar

Tack för ert deltagande i kartläggningen av Svenskfinlands tillvalsslöjd!
Kom ihåg att trycka SKICKA i slutet av enkäten.

Ditt svar

SKICKA

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär



Esbo stads bildningssektor

Ansökan om undersökningstillstånd

1 UNDERSÖKNINGENS NAMN	[]	
2 ENHET SOM UNDERSÖKS	Enhet i Esbo stad som undersöks []	
3 BESKRIVNING AV UNDERSÖKNINGEN	Kort beskrivning av undersökningens innehåll och metoder (max 180 tecken). Bifoga undersökningsplan. []	
	Sampling och insamlingsätt []	
	Avsikten med undersökningen <input type="checkbox"/> Pro gradu <input type="checkbox"/> Licenciatavhandling <input type="checkbox"/> Doktorsavhandling <input type="checkbox"/> Annat lärdomsprov, vad? [] <input type="checkbox"/> Annat, vad? [] Undersökningen beräknas vara färdig []	
4 GENOMFÖRANDE AV UNDERSÖKNINGEN	Finns det bland undersökningsobjekten personer vars deltagande i undersökningen besluts av vårdnadshavare eller intressebevakare.	<input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej Om du svarade ja, berätta under Tilläggsuppgifter hur samtycke skaffas.
	Behandlar undersökningen personuppgifter?	<input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej
	Skapas det ett forskningsregister som är baserat på personuppgifter?	<input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej Om du svarade ja, fyll i blanketten Uppgifter om forskningsregister.
	Används det uppgifter ur existerande register?	<input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej Om du svarade ja, precisera under Tilläggsuppgifter.
	Är undersökningen en del av en större undersökning/projekt?	<input type="checkbox"/> Ja <input type="checkbox"/> Nej Om du svarade ja, precisera under Tilläggsuppgifter.
	Tilläggsuppgifter []	
5 UPPGIFTER OM UNDERSÖKAREN	Undersökningen utförs av (strecka under kontaktperson) []	
	Kontaktpersonens adress []	Telefon []
	E-postadress []	
	Organisation/enhet för vilken undersökningen utförs []	
	Undersökningens handledare/ansvariga ledare med kontaktuppgifter []	

6	Hur drar utvecklingen av stadens tjänster nytta av undersökningen? <input type="text"/>			
7 UNDERSÖKARNAS FORBINDELSE OCH UNDERSKRIFT	Jag förbinder mig att inte använda uppgifterna till skada för klienten, klientens närstående eller Esbo stad och att inte överläta personuppgifterna till utomstående utan att hemlighålla dem. Jag presenterar undersökningsresultaten så att enskilda personer eller familjer inte kan identifieras. Jag följer bestämmelserna i personuppgiftslagen och andra bestämmelser om behandling och hemlighållande av personuppgifter.			
	Ort och datum <input type="text"/>			
	Underteckningar och namnförtydliganden			
	<table border="1"> <tr> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> </tr> <tr> <td><input type="text"/></td> <td><input type="text"/></td> </tr> </table>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
<input type="text"/>	<input type="text"/>			
8 BESLUT	<input type="checkbox"/> Undersökningstillstånd beviljas <input type="checkbox"/> Undersökningstillstånd beviljas på följande villkor: <input type="text"/> Undersökningstillståndets nummer <input type="text"/> /20 <input type="checkbox"/> Undersökningstillstånd beviljas inte, med följande motivering: <input type="text"/>			
	Skicka den färdiga undersökningen per e-post till samma adress som denna ansökan om undersökningstillstånd. <input type="checkbox"/> Sammanfattning <input type="checkbox"/> Hela undersökningsrapporten			
	Esbo <input type="text"/> / <input type="text"/> 20 <input type="text"/>			
	Beslutsfattarens underskrift			
	Namnförtydligande <input type="text"/>			
	Tjänsteställning <input type="text"/>			
	Beviljandet av undersökningstillstånd förpliktigar inte undersökningsobjekten att delta i undersökningen. Undersökaren ska alltid förhandla särskilt med de organisationer som är föremål för undersökningen om deltagande i undersökningen och om organisationens namn ska anges i undersökningsrapporten. Utförandet av undersökningen får inte störa undersökningsobjektets verksamhet.			

- 9 BILAGOR Bocka för
- Undersökningsplan
 - Uppgifter om forskningsregister
 - Annat, vad?